

SNF-RAPPORT NR. 26/00

Konkurranseskraften til norske finansinstitusjoner

Kriterier som norske bedrifter vektlegger ved valg av norske eller utenlandske leverandører av finansielle tjenester

av

**Leif E. Hem
Nina M. Iversen
Sven A. Haugland**

SNF- prosjekt nr.: 6255 "Spørreundersøkelse blant ikke-finansielle foretak"
Prosjektet er finansiert av Finansdepartementet

STIFTELSEN FOR SAMFUNNS- OG NÆRINGSLIVSFORSKNING
BERGEN, JUNI 2000

© Dette eksemplar er fremstilt etter avtale med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og i strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

ISBN 82-491-0054-9
ISSN 0803-4036

FORORD

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Ekspertutvalg for konkurranseflater i finanssektoren, oppnevnt av Finansdepartementet. Rapporten skal kartlegge hva som er norsk finansnærings fordeler og ulemper sammenliknet med utenlandske konkurrenter.

Prosjektet har vært ledet av Professor Sven A. Haugland, forskningssjef ved Senter for strategi og ledelse, SNF. I tillegg har Leif E. Hem (forsker ved SNF) og Nina Iversen (doktorgradsstudent ved NHH) deltatt i gjennomføringen av undersøkelsen. Christine Meyer (førstemanuensis ved NHH) og Lasse Lien (doktorgradsstudent ved NHH) har bidratt med innspill i prosessen. Hem har vært ansvarlig for den løpende gjennomføringen av prosjektet. I dette arbeidet har man hatt stort utbytte av samarbeidet med utvalgets sekretariat, representert ved Bent Vale, forskningssjef, Norges Bank og Ingrid Andresen, rådgiver, Finansdepartementet. Utvalgets leder, professor Einar Hope, NHH, har også gitt verdifulle innspill.

Foreløpige resultater ble presentert for utvalget 13.12.99.

Rapporten er trykket som vedlegg 2 i Norges offentlige utredninger (NOU) 2000: 9, "Konkurranseflater i finansnæringen". Resultatene inngår som en del av en omfattende vurdering generelt av norsk finansnærings konkurransemessige fordeler og ulemper. Denne rapporten vektlegger i første rekke etterspørselsforhold og kunderelasjoner ved konkurransesituasjonen.

INNHOOLD

1	INNLEDNING: BAKGRUNN FOR PROSJEKTET.....	1
2	DATAINNSAMLING OG METODE.....	2
2.1	METODE.....	2
3	RESULTATER.....	4
3.1	BESKRIVENDE STATISTIKK.....	4
3.2	BRUK AV UTENLANDSKE FINANSIELLE TJENESTER.....	6
3.2.1	<i>Fordeling av tjenester i norske og utenlandske finansielle foretak.....</i>	<i>7</i>
3.2.2	<i>Lånefinansiering fordelt på ulike finansielle foretak.....</i>	<i>11</i>
3.2.3	<i>Fordeling av lånekapital i norske og utenlandske finansielle foretak.....</i>	<i>12</i>
3.2.4	<i>Plasseringer av overskuddslikviditet i norske og utenlandske finansielle foretak.....</i>	<i>14</i>
3.3	FORDELING AV SKADE- OG LIVSFORSIKRING I NORSKE OG UTENLANDSKE FS	18
3.4	KORRELASJONER MOT EGENSKAPER VED BEDRIFTENE	20
3.5	VALG OG TILFREDSHET MED FINANSINSTITUSJONER.....	24
3.5.1	<i>Regresjoner for banker og kredittinstitusjoner</i>	<i>26</i>
3.5.2	<i>Regresjoner for forsikringselskaper</i>	<i>28</i>
3.6	FORSKJELLER I VURDERINGER AV NORSKE OG UTENLANDSKE KREDITTINSTITUSJONER OG FORSIKRINGSELSESKAPER.....	30
3.6.1	<i>Forskjeller i vurderinger av spesifikke banktjenester for bedrifter m/u lån i utlandet.....</i>	<i>31</i>
3.6.2	<i>Forskjeller i vurderinger av spesifikke forsikringstjenester i bedrifter m/u forsikring utenlands.....</i>	<i>32</i>
3.6.3	<i>Forskjeller i totalvurderinger for bedrifter m/u bruk av utenlandsk finansinstitusjon.....</i>	<i>33</i>
3.6.4	<i>Forskjeller i vurderinger mellom store og små bedrifter.....</i>	<i>34</i>
4	DISKUSJON AV RESULTATENE.....	36
4.1	OPPSUMMERING AV DE VIKTIGSTE FUNN I UNDERSØKELSEN.....	36
4.2	SAMMENLIKNINGER AV FUNNENE MED UTTALELSER GITT I INTERVJUENE	38
4.3	KONKLUSJON.....	39
	VEDLEGG:	41

SAMMENDRAG

Denne rapporten søker å avdekke kriterier som norske bedrifter vektlegger ved valg av norske eller utenlandske leverandører av finansielle tjenester. Det er tre problemstillinger man ønsker å besvare: **(1)** *I hvilken grad benytter foretak tjenester fra utenlandske finansinstitusjoner?* **(2)** *Hvordan rangeres norske versus utenlandske finansinstitusjoner langs kriterier som pris, kapasitet, kompetanse, service, osv.?* **(3)** *Hvordan rangerer bedriftene de ulike kriteriene ved valg mellom ulike finansinstitusjoner?* For å svare på disse spørsmålene ble det foretatt en omfattende spørreundersøkelse blant norske bedrifter. Totalt 95 spørreskjemaer ligger til grunn for de resultater som presenteres.

Spørsmål 1: *I hvilken grad benytter foretak tjenester fra utenlandske finansinstitusjoner?*

Blant de 95 bedriftene i utvalget er det en relativt utbredt bruk av utenlandske finansinstitusjoner. Dette er spesielt tilfelle for lån (26%) og valutatenester (15,2%). For øvrige finansielle tjenester er bruken av utenlandske foretak i størrelsesorden rundt 10-12% eller mindre. Når det gjelder skadeforsikring, er 27% av bedriftenes totale kjøp av skadeforsikring kjøp av forsikringstjenester i utenlandske selskaper. Det tilsvarende tallet for livsforsikring er 3,4%. Sagt med andre ord, flere utenlandske aktører har ervervet seg en betydelig andel av etterspørselen etter lån, valuta og skadeforsikring i det norske forretningsmarkedet.

Lånefinansieringen til bedriftene i utvalget dekkes gjennom norske (60,2%) og utenlandske kredittinstitusjoner (22,7%), samt andre norske og utenlandske finansieringsformer (17,1%). *Lånefinansieringen i norske kredittinstitusjoner:* (1) DnB 36%, (2) Sparebanker 24%, (3) Kreditkassen 19%, (4) Andre forretningsbanker (Fokus Bank og Bergensbanken) 11% og (5) kredittforetak/finansieringsselskaper 10%. *Lånefinansiering i utenlandske kredittinstitusjoner:* (1) nordiske banker *med* filialer i Norge 34%, (2) øvrige utenlandske banker *uten* filialer i Norge 31%, (3) øvrige utenlandske banker *med* filialer i Norge 16%, (4) nordiske banker *uten* filialer i Norge 12% og (5) utenlandske kredittforetak/finansieringsselskaper 7%.

Kapitalplasseringen til bedriftene i utvalget dekkes gjennom norske (61,7%) og utenlandske banker (11%), samt andre plasseringsformer (27,3%). *Kapitalplasseringen i norske banker* fordeler seg på DnB (35%), Kreditkassen (23%), Sparebanker (21%) og andre forretningsbanker (21%). *Kapitalplasseringen i utenlandske banker:* (1) nordiske banker *med* filialer i Norge 36%, (2) øvrige utenlandske banker *uten* filialer i Norge 24%, (3) øvrige utenlandske banker *med* filialer i Norge 24% og (4) nordiske banker *uten* filialer i Norge 1%.

Sammenhengen egenskaper ved bedriftene og bruk av utenlandske finansinstitusjoner: Bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* antall ansatte i hele bedriften, antall egne ansatte i utlandet og antall land man har egen virksomhet i. Bruk av valuta i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* antall land man har egen virksomhet i. Bruk av innskudd i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* antall ansatte i hele bedriften og antall egne ansatte i utlandet. Bruk av betalingsformidling i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* omsetning og eksportomsetning. Bruk av rådgivning i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* antall ansatte i hele bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. Bruk av syndikater i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. Bruk av emisjoner i utenlandske kredittinstitusjoner *øker* med *økende* antall ansatte i Norge, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. Bruken av Verdipapirer og Fond i utenlandske kredittinstitusjoner er ikke påvirket av de egenskaper ved bedriftene som er med

i denne studien. Resultatene for forsikring er at dess flere ansatte i hele bedriften og dess flere egne ansatte i utlandet, dess mer skade- og livsforsikring kjøpes av utenlandske forsikringsselskaper. I tillegg er det slik at økende omsetning/eksportomsetning medfører økende bruk av utenlandske livs- og pensjonsforsikringer. Konklusjon: bedriftenes grad av internasjonalisering bestemmer i stor grad bruken av utenlandske finansinstitusjoner.

Spørsmål 2: *Hvordan rangeres norske versus utenlandske finansinstitusjoner?* Et hovedfunn er at norske bedrifter med *lån kun i norske kredittinstitusjoner* er mer tilfredse med norske kredittinstitusjoner kontra bedrifter med lån i utenlandske kredittinstitusjoner. Gruppen av bedrifter med lån kun i norske kredittinstitusjoner oppfatter norske banker (sammenlignet med utenlandske) å dekke bedriftens forventninger til banktjenester på en bedre måte, de oppfattes å ha stor nok kapasitet og man har større tillit til at norske banker plasserer kapitalen lønnsomt. Videre oppfattes norske banker å ha god kompetanse på finansiell rådgivning, og de har mer kunnskap om egen bransje. Gruppen av bedrifter som har *lån i utlandet* oppfatter at det er store byttekostnader ved å bytte hovedbankforbindelse. Likeledes ønsker de å opprettholde gode forhold til flere bankforbindelser for å oppnå gode betingelser.

Norske forsikringsselskaper vurderes mer positivt enn utenlandske av *de bedrifter som kun har norsk skadeforsikring*. De norske forsikringsselskapene vurderes som bedre (sammenlignet med de utenlandske) på følgende faktorer: (1) bedriftene er mer "tilfredse" med de norske selskapene, (2) de dekker "forventninger" på en bedre måte, (3) den personlig kontakt er bedre og (4) de norske selskapene opparbeider seg lettere spesifikk kunnskap om egen bedrift. Norske forsikringsselskaper oppfattes imidlertid å ha dårligere priser. Norske bedrifter med *forsikring i utlandet* ville i større grad valgt utenlandsk ved bedre betingelser.

Mindre bedrifter (<200 ansatte) mener *norske banker* har et dårligere spekter av valutaprodukter sammenliknet med utenlandske banker. Innen forsikring mener mindre bedrifter i større grad at *norske forsikringsselskaper* har tilstrekkelig kapasitet og at de yter bedre service. Ut fra prisen de betaler er de tilfredse med norske forsikringsselskaper. Blant *store* bedrifter (>200 ansatte) er oppfatningen at utenlandske selskaper har et viktig konkurransefortrinn fordi de har bedre geografisk tilstedeværelse i viktige markeder. Videre er store bedrifter mer interessert i å bytte forsikringsselskap og er derfor mindre lojale.

Spørsmål 3: *Hvordan vektlegger bedriftene kriterier ved valg mellom finansinstitusjoner?* *Bank:* Bedriftenes grad av internasjonalisering synes i stor grad å påvirke faktisk bruk av utenlandsk kredittinstitusjon. Videre synes faktorer som betalingsformidling, tilleggskrav og priser å være viktig for valg av kredittinstitusjon. Dersom betingelsene på disse faktorene er dårlige i norske banker, øker bruken av lån i utenlandske kredittinstitusjoner. Det er flere forhold som kan vektlegges for at bedriftene skal være tilfredse med sine kredittinstitusjoner. Her kan nevnes faktorer som fleksible lånebetingelser, innovasjoner, service og opprettholde lån i nedgangstider for bedriftene. I tillegg påvirker faktorer som tilleggskrav, priser og markedskunnskap bedriftenes grad av tilfredshet med kredittinstitusjoner.

Forsikring: Bedriftenes internasjonalisering synes ikke å påvirke faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring. Faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring er påvirket av faktorer som generelle betingelser, hvordan bedriftene vektlegger personlige kontakter til forsikringsselskapene og evnen til å opparbeide seg spesifikk bedriftskunnskap. Det er særlig to forhold som bør vektlegges for at bedriftene skal være tilfredse med sine forsikringsselskaper: innovasjoner og forsikringsselskapers lokalisering i nærheten av bedriftenes hovedkontorer. Flytter flere norske selskaper sine hovedkontorer utenlands kan dette fortrinnet reduseres.

1 Innledning: Bakgrunn for prosjektet

I 1995 ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant syv store ikke-finansielle foretak om deres valg av norske eller utenlandske leverandører ved kjøp av finansielle tjenester. Undersøkelsen viste at utenlandske banker ble foretrukket for tjenestene lån og valuta. Svarene tydet på at det var de utenlandske institusjonenes kapasitet og kompetanse til å levere de ønskede tjenester som var utslagsgivende. Pris og servicenivå var av mindre betydning. Innenfor skadeforsikring var bruken av utenlandske forsikringsselskaper stor. Dette skyldtes mindre kapasitet og dårligere priser hos norske forsikringsselskaper.

Denne undersøkelsen ønsket man å følge opp med en ny og utvidet undersøkelse fordi: (1) rammebetingelsene er endret (det var først i 1994 at utenlandske banker kunne etablere filialer i Norge), (2) man ønsker et større/mer representativt utvalg av bedrifter og (3) behov for mer detaljert informasjon ut over det man hadde i undersøkelsen fra 1995.

Formålet med undersøkelsen er å:

”Avdekke de kriterier norske bedrifter vektlegger ved valg av norske eller utenlandske leverandører av finansielle tjenester”.

De spesifikke problemstillingene man ønsker å besvare er:

- (a) I hvilken grad benytter foretak tjenester fra utenlandske finansinstitusjoner til banklån, innskudd, betalingsformidling, valuta- og pengemarkedstjenester, omsetning av verdipapirer, fondsforvaltning, emisjoner og tilrettelegging, skadeforsikring og pensjonsforsikring?
- (b) Hvordan vurderes norske versus utenlandske finansinstitusjoner?
- (c) Hvordan vektlegger bedriftene ulike kriterier ved valg av leverandør av ulike finansielle tjenester?

Disse tre problemstillingene vil rapporten forsøke å gi svar på. Vi presenterer først kort noen av de valg som er foretatt mht. metodiske utfordringer (del 2). Deretter rapporteres resultatene i del 3. I del 4 diskuterer vi resultatene og trekker opp hovedkonklusjonene fra undersøkelsen. Fremstillingen er forsøkt gjort så kortfattet som mulig. Av den grunn er utfyllende informasjon gjengitt som vedlegg til rapporten.

2 Datainnsamling og metode

Nedenfor skisseres det metodiske opplegg for innhenting av primærdata til rapporten. Det metodiske opplegg er nøye vurdert for at man på en best mulig måte skal kaste lys over prosjektets formål og problemstillinger. Det metodiske opplegget kan deles i fem faser som er skisseres nedenfor¹.

2.1 Metode

Fase en: Undersøkelse fra 1995 ble innledningsvis studert i detalj. De variabler som fremsto som viktige i rapporten ble også inkludert som variabler i denne undersøkelsen. 1995-rapporten ga en god pekepinn på hvilke valgkriterier norske bedrifter benytter ved valg av finansinstitusjoner². Dette var spesielt nyttig med tanke på de innledende intervjuer som ble gjennomført i fase to.

I *fase to* gjennomførte vi en eksplorativ undersøkelse blant 11 større norske bedrifter som har en viss erfaring med utenlandske leverandører av finansielle tjenester. Den eksplorative tilnærmingen innebar at vi foretok dybdeintervjuer med finansdirektører/leder i bedriftene for å kartlegge de kriterier som vektlegges ved valg av norske og utenlandske finansinstitusjoner. Disse dybdeintervjuene ble foretatt ved å benytte ulike elisiterings- og rangeringsteknikker. Ved bruk av "rangering" satte vi opp 4-5 ulike bankalternativer/forsikringsalternativer, og ba respondentene om å rangere bankene/forsikringsselskapene etter egne preferanser. Dernest ba vi respondentene om å argumentere for sine prioriteringer. På den måten fikk vi frem en realistisk valgssituasjon som frambrakte mange relevante kriterier for valg mellom finansinstitusjoner. "Frie assosiasjonsoppgaver" ble også benyttet for å få fram flere valgkriterier. Deretter gikk vi gjennom et mer strukturert intervju hvor spørsmål med åpne svarkategorier var definert på forhånd³. Den eksplorerende del av undersøkelsen skal fremskaffe informasjon om relevante kriterier ved valg av nasjonal eller internasjonal leverandør av finansielle tjenester.

Fase tre besto i å gjennomføre selve spørreundersøkelsen (survey). Vi valgte å foreta postale intervjuer ved å sende ut spørreskjema per post til et utvalgt antall bedrifter. Årsaken til at postale spørreskjema ble valgt ligger i spørsmålenes kompleksitet. Mange av spørsmålene krevde at respondenten satte seg ned for å tenke grundig gjennom svarene, og kanskje hente inn nødvendig informasjon fra interne arkiver. Antall respondenter ble styrt av de valgte metoder. I den eksplorative fasen var det ikke nødvendig med mer enn 11 intervjuer før vi hadde samlet informasjon som vi oppfattet som tilstrekkelig dekkende. I spørreundersøkelsen ble det vurdert hvilke og hvor mange respondenter som måtte inngå. Spørreskjemaet ble sendt ut til i alt 545 små, mellomstore og store norske, ikke-finansielle foretak. Et såvidt stort antall ble valgt fordi man erfaringsmessig kun kan forvente ca. 10% svarrespons på bedriftsmarkedet.

¹ For en oversikt over disse fasene se f.eks.: Selnes (1993) eller Nachmias & Nachmias (1992).

² Vi valgte ikke å sammenlikne resultatene fra undersøkelsen i 1995 med resultatene fra denne undersøkelsen. En slik sammenlikning mellom utvalg på henholdsvis 7 og 95 bedrifter er lite hensiktsmessig. Sammenlikningen blir alt annet enn statistisk holdbar og den vil gi liten grad av mening. Vi kan derfor ikke stå inne for en slik sammenlikning av to så vidt forskjellige utvalg.

³ Utdrag fra disse referatene diskuteres under del 4.2.

Etter første runde med utsendelser kom det inn 61 fullstendig utfylte skjemaer (11,2%). Vi gjennomførte derfor en purring ved å sendte spørreskjemaet ut på nytt til hele utvalget. Etter første purring oppnådde vi 81 innsendte skjemaer. Den andre og tredje purrerunden ble foretatt per telefon. Et større antall bedrifter ble ringt opp og fikk tilsendt spørreskjemaet per e-post. På den måten fikk vi inn ytterligere 14 skjemaer. I tillegg fikk vi mange relevante tilbakemeldinger fra bedriftenes økonomisjefer/direktører. Vi fikk bl.a. vite at problemstillingen ikke var relevant for ca. 15 bedrifter fordi de var utenlandsk eid. Følgelig hadde de ikke oversikt over den etterspurte informasjon. I tillegg fikk vi negative tilbakemeldinger fra 45 bedrifter som ikke hadde erfaring med, eller kompetanse om utenlandske finansielle foretak⁴. På telefonhenvendelser fikk vi avslag fra i alt 51 bedrifter hvor motviljen var begrunnet i budsjettarbeidet for år 2000. Dette gir totalt en treffprosent på 37,8%, hvor 206 bedrifter har gitt direkte tilbakemelding.

Vi oppnådde en svarprosent på 17,4%. Et antall på 95 skjemaer er tilfredsstillende for å gjennomføre de nødvendige analyser. Responsraten kunne ideelt sett ha vært høyere, men gitt den valgte målgruppen, som ikke alltid er lett å få i tale, må resultatet sies å være tilfredsstillende. Det ble også gjennomført tester for å avdekke eventuelle forskjeller mellom de som sendte inn skjemaet etter første, andre og tredje purre-runde. Testene avdekker ingen forskjeller mellom disse gruppene⁵. Man kan derfor med stor grad av sikkerhet slå fast at utvalget på 95 ikke skiller seg vesentlig fra utvalget på 545 bedrifter som fikk tilsendt spørreskjemaet.

I fase fire ble spørreskjemaene punchet og analysert. De statistiske analyser som er gjennomført er for det første faktoranalyser hvor formålet er å redusere antall egenskaper til et mer håndterbart nivå. Videre ble det gjennomført reliabilitetstester for å teste målenes pålitelighet. Det ble benyttet multipl regressjon for å få fram den relative viktighet av de ulike egenskaper og valgkriterier. Til slutt ble det foretatt variansanalyser ved å inndele bedriftene i ulike grupper⁶. Formålet med disse analysene var å avdekke eventuelle forskjeller mellom de ulike gruppene av bedrifter⁷.

I fase fem ble dataene rapportert og diskutert. Funnene presenteres på de etterfølgende sider.

⁴ Dette er i seg selv en interessant tilbakemelding. Dessverre fikk vi ikke informasjon om bedriftens størrelse og har derfor ikke mulighet til å ta med disse dataene i de videre analyser. Det er likevel verdt å merke seg at mange bedrifter ikke har erfaring med utenlandske finansielle foretak og (for et stort antall av dem) er man heller ikke interessert i å opparbeide seg slike relasjoner i den nærmeste fremtid.

⁵ Testene ble gjennomført på følgende måte: Etter hvert som spørreskjemaene kom inn ble dato for innsending registrert. Disse datoene ble punchet inn i datafilen som en egen variabel. Variabelen "dato" inngikk deretter i ulike regresjonsmodeller uten at variabelen var signifikant. Dette er en god indikasjon på at variabelen ikke har avgjørende betydning for resultatene. I tillegg foretok vi variansanalyse (One-way-ANOVA) mellom de tre gruppene: (1) de som sendte inn tidlig, (2) de som sendte inn etter første purrerunde og (3) de som sendte inn etter andre purrerunde. Det ble ikke påvist signifikante forskjeller mellom de tre gruppene. Man konkluderte derfor med at de tre gruppene som inngår i utvalget på 95 bedrifter ikke skiller seg nevneverdig fra hverandre. Sannsynligheten for at disse tre gruppene skiller seg fra det totale utvalget på 545 bedrifter er derfor liten.

⁶ Datamaterialet ble delt opp i grupper etter: (1) store vs. små bedrifter, (2) med vs. uten lån og forsikring i utlandet og (3) etter bransjer.

⁷ Det finnes en rekke bøker som presenterer de statistiske analysemetoder som er diskutert ovenfor. En av de beste oversiktsbøkene er Dillon and Goldstein (1984). Dersom man ønsker å gå dypere inn i de forutsetninger som ligger til grunn for metodevalg, statistiske begrensninger og krav er følgende bok å anbefale: Fox (1997).

3 Resultater

Nedenfor presenteres resultatene fra de 95 bedriftene som deltok i undersøkelsen. Vi begynner med en beskrivelse av bedriftene i utvalget i del 3.1. Deretter følger en oversikt over i hvor stor grad bedriftene benytter seg av utenlandske finansinstitusjoner (kredittinstitusjoner/bank i del 3.2 og forsikring i del 3.3). Videre rapporteres sammenhengene mellom strukturelle egenskaper ved bedriften og bedriftenes bruk av utenlandske kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper (del 3.4). I del 3.5 gis det en oversikt over hvilke kriterier som vektlegges ved valg av norsk eller utenlandsk finansiell leverandør (kredittinstitusjoner/bank del 3.5.1 og forsikringsselskaper del 3.5.2). Til slutt presenteres forskjeller i tilfredshet mellom de som ikke har og har eksponering mot utenlandske finansielle foretak (del 3.6).

3.1 Beskrivende statistikk

Nedenfor presenteres bedriftene i utvalget (jf. ”Del 1: Spørsmål knyttet til deres bedrift” i spørreskjemaet, se vedlegg 1). Vær oppmerksom på at det er manglende svar (”missing data”) på de fleste spørsmålene (N < 95). Dette betyr at noen av respondentene ikke har svart på enkeltspørsmål.

Tabell 1 gir en oversikt over utvalget med hensyn til (1) antall ansatte i Norge, (2) antall egne ansatte i utlandet, (3) størrelsen på langsiktig gjeld, (4) andel gjeld av bedriftens total kapital, (5) årlig omsetning, (6) årlig eksportomsetning og (7) antall land som bedriften har egen virksomhet i (for en fullstendig beskrivelse av alle data, se vedlegg 3).

Tabell 1: *Beskrivende statistikk for bedriftene i utvalget.*

Spørsmål om bedriftene	N ¹⁾	Gj.snitt ²⁾	Sum ³⁾	SD ⁴⁾	Min ⁵⁾	Max ⁵⁾
Antall ansatte i Norge ⁷⁾	94	767	72.100	1.622	3	12.030
Antall egne ansatte i utlandet	93	1.458	135.574	7.318	0	50.000
Angi størrelsen på langsiktig gjeld (mill. NOK)	95	1.201	114.053	2.334	0	14.000
Hvor stor andel er dette av deres totale kapital (%)?	94	49	-	24	0	90
Årlig omsetning (mill. NOK)	95	2.346	222.858	7.320	100	70.000
Årlig eksportomsetning (mill. NOK)	92	1.428	131.350	6.559	0	60.000
Antall land bedriften har egen virksomhet i	91	6	-	16	0	140

¹⁾ N står for antall bedrifter som har svart på dette spørsmålet i spørreskjemaet.

²⁾ Tallene i denne kolonnen er gjennomsnittsverdiene for hele utvalget.

³⁾ Sum står for summert størrelse for de ulike variablene. Eksempelvis er det 72.100 ansatte totalt sett i de bedrifter som inngår i utvalget.

⁴⁾ SD står for standardavviket.

⁵⁾ Min står for minimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål. Eksempelvis er den laveste verdien på omsetning 100 millioner NOK og det laveste antall ansatte i Norge er 3.

⁶⁾ Max står for maksimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål. Eksempelvis er den høyeste verdien på antall ansatte i Norge 12.030.

⁷⁾ Tallene i tabellen er avrundet oppover til nærmeste hele tall. Se vedlegg 3 for en fullstendig oversikt.

Antall ansatte i Norge: Bedriftenes størrelse målt etter antall ansatte i Norge varierer fra 3 til 12.030. Dette tyder på at det er både små og svært store bedrifter i utvalget. Gjennomsnittlig antall ansatte er på 767, noe som antyder at utvalget gjennomgående består av større bedrifter. Når gjennomsnittet av antall egne ansatte i utlandet tas med (gjennomsnitt = 1.458), styrker dette oppfatningen av at utvalget i stor grad består av store bedrifter. Det er flere alternative måter å dele inn bedriftene etter størrelse. Nedenfor bygger vi på den fordelingen som er mest benyttet av Statistisk sentralbyrå. Den relative fordeling av bedriftene i utvalget etter størrelse

kan etter SSB sin inndeling se slik ut: (1) Mindre bedrifter (< 50 ansatte i Norge): N = 11 bedrifter (11,6%), (2) Middels store bedrifter (50 - 199 ansatte i Norge): N = 18 bedrifter (18,9%) og (3) Store bedrifter (> 200 ansatte i Norge): N = 66 bedrifter (69,5%). I den videre gjennomgang er de små og mellomstore bedriftene slått sammen til en gruppe (< 200 ansatte i Norge. N = 29, dvs. 30,5%), mens de store bedriftene er opprettholdt som en enhet (jf. vedlegg 2, diagram 1)⁸.

Antall egne ansatte i utlandet varierer også betydelig. I alt 52,7% av utvalget har ikke egne ansatte i utlandet. De resterende 47,3% av bedriftene har fra 1 til 50.000 egne ansatte i utlandet (jf. vedlegg 2, diagram 2). Dette betyr at det er et relativt stort innslag av multinasjonale selskaper.

Størrelse og andel av langsiktig gjeld: Langsiktig gjeld varierer fra 0 til 14.000 mill. NOK, med et gjennomsnitt på 1.201 mill. NOK. Andelen dette utgjør i forhold til total kapital (prosentvis gjeldsgrad) er i gjennomsnitt noe under 50% (jf. vedlegg 3, diagram 3 og 4).

Årlig omsetning varierer fra den laveste verdien som er 100 mill. NOK til den høyeste verdien som er 70.000 mill. NOK. Gjennomsnittsverdien i utvalget er på 2.345 mill. NOK. Den årlig eksportomsetning per bedrift er i gjennomsnitt på 1.427 mill NOK og varierer fra 0 til 60.000 mill. NOK (*for en oversikt over fordelingen se vedlegg 2*). Dette forsterker inntrykket av at det er en overvekt av større bedrifter i utvalget. Likevel er det et visst antall små bedrifter med i utvalget som muliggjør analyser av de aller minste bedriftenes vurderinger av norske og internasjonale kredittinstitusjoner.

Antall land man har egen virksomhet i varierer fra 0 til 140 land. I gjennomsnitt har bedriftene egen virksomhet i 6 land.

⁸ Vi velger å dele inn utvalget i disse to gruppene bestående av små/mellomstore bedrifter (< 200 ansatte i Norge) og store bedrifter (> 200 ansatte i Norge). Årsaken til dette er *for det første* at vi har et annet formål med denne undersøkelsen enn det som ligger til grunn for SSB sin inndeling. I SSB sin inndeling tar man utgangspunkt i bedriften som en produksjonsteknisk enhet, mens vi har som formål å se på bedriften som en foretaksøkonomisk juridisk enhet. Forskjellen mellom disse to måtene å dele opp bedrifter på vil være avgjørende for antall bedrifter og størrelsen på dem. Dette vanskeliggjør en direkte sammenlikning mellom SSB data og dataene i denne undersøkelsen. Dette synliggjøres ved å se nærmere på følgende tabell.

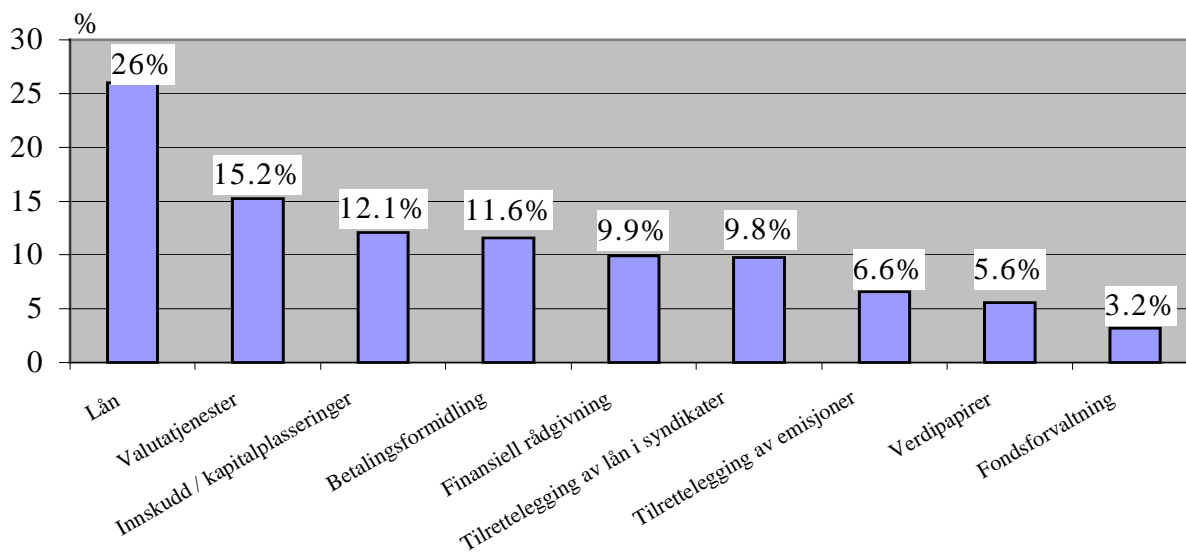
SELSKAPSNIVÅ				
Enhets størrelse/antall ansatte	SSB		Dun & Bradstreet	
	Bedrift	Foretak	Konsern	
< 50	92.003	74.718	60.000	22,9%
50 - 199	79.384	59.940	37.000	14,1%
> 200	90.970	127.696	165.000	63,0%
Sum	263.387	262.354	262.000	100%

Tilpasset fra Heum (1996). I tabellen ser vi at etter SSB sin inndeling er fordelingen mellom små, mellomstore og store bedrifter relativt jevnt fordelt etter antall ansatte. Dersom vi i stedet ser på bedriften som et konsern blir bildet betydelig forskjøvet. Ved denne inndelingen er nesten 2/3 av alle ansatte sysselsatt i store konsern. Dette betyr at bedriftene i utvalget er relativt representative for den totale populasjonen av bedrifter i Norge. *For det andre* er det slik at problemstillingen i denne rapporten er av en slik karakter at det er først og fremst de større bedriftene som er interessante. Årsaken til dette er det at bedriften trolig må være over en viss størrelse for at man tar opp til vurdering å benytte finansinstitusjoner i utlandet. De større bedriftene er derfor den mest interessante delen av populasjonen for å svare på problemstillingen i denne rapporten. Likevel har vi i datamaterialet også et tilstrekkelig antall små/mellomstore bedrifter som gjør det mulig også å si noe om disse bedriftene.

3.2 Bruk av utenlandske finansielle tjenester

Nedenfor rettes fokuset mot bedriftenes bruk av utenlandske finansielle leverandører (jf. vedlegg 1, del 2 i spørreskjemaet, tabell 1). Diagram 1 gir en oversikt over i hvilken grad bedriftene i utvalget benytter utenlandske finansielle foretak til et utvalg av banktjenester.

Diagram 1: Norske bedrifters bruk av utenlandske finansielle tjenester
(% av andel lån, valutatjenester, innskudd/kapitalplasseringer, osv.)

Bakgrunnsdataene for diagram 1 er illustrert i tabell 2 nedenfor.

Tabell 2: I hvilken grad brukes utenlandske finansielle foretak til følgende tjenester

Spørsmål om bankforbindelser	N ¹⁾	Gjennomsnitt ²⁾ (angitt i %)	Rangering ³⁾	SD ⁴⁾	Min ⁵⁾	Max ⁶⁾
Lån ⁷⁾	93	26,0	1	35,4	0	100
Valutatjenester	94	15,2	2	25,1	0	100
Innskudd / kapitalplasseringer	94	12,1	3	25,6	0	100
Betalingsformidling	94	11,6	4	23,7	0	100
Finansiell rådgivning	94	9,9	5	20,9	0	80
Tilrettelegging av lån i syndikater	93	9,8	6	25,7	0	100
Tilrettelegging av emisjoner	93	6,6	7	19,3	0	100
Verdpapirer	91	5,6	8	18,7	0	100
Fondsforvaltning	92	3,2	9	16,5	0	100

¹⁾ N står for antall bedrifter som har svart på dette spørsmålet i spørreskjemaet.

²⁾ Tallene i denne kolonnen er gjennomsnittsverdiene for hele utvalget.

³⁾ **Rangering** betyr at man har rangert bruken av utenlandske tjenester etter de prosentvise gjennomsnittstallene. Lån er rangert som nummer 1 siden denne tjenesten oppnår den høyeste verdien på prosentvis bruk av utenlandske tjenester (26%).

⁴⁾ **SD** står for standardavviket.

⁵⁾ **Min** står for minimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål.

⁶⁾ **Max** står for maksimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål.

⁷⁾ Tallene i tabellen er avrundet oppover til nærmeste hele tall. Se vedlegg 3 for en fullstendig oversikt.

Tjenester fra utenlandske finansielle foretak benyttes først og fremst til finansiering av norske bedrifters lån. I gjennomsnitt finansierer utenlandske finansielle foretak 26% av den langsiktige gjeld til bedriftene i utvalget. Det betyr at litt over en fjerdedel av lånebehovet dekkes utenlands.

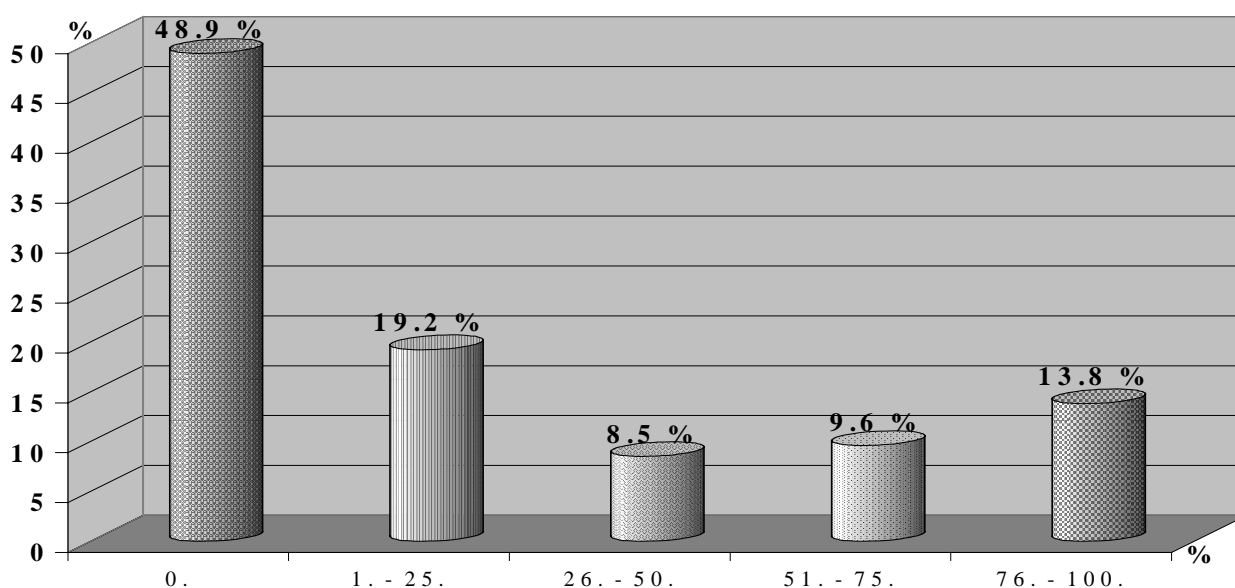
På andre plass kommer bruk av utenlandske valutatjenester med et gjennomsnittlig forbruk på 15,2%. Dernest kommer innskudd og plasseringer (benyttes i 12,1% av tilfellene). Videre kommer bruk av betalingsformidling (benyttes i 11,6% av tilfellene), finansiell rådgivning (benyttes i 9,9 % av tilfellene), tilrettelegging av lån i syndikater (benyttes i 9,8% av tilfellene), tilrettelegging av emisjoner (benyttes i 6,6 % av tilfellene), investering i verdipapirer (benyttes i 5,6% av tilfellene) og fondsforvaltning (benyttes i 3,2 % av tilfellene).

For å oppsummere funnene kan man si at det er en relativt utbredt bruk av utenlandske finansielle foretak blant de 95 bedriftene i utvalget. Dette er spesielt tilfelle for lån (26%) og valutatjenester (15,2%). For de øvrige finansielle tjenestene er bruken av utenlandske foretak i størrelsesorden rundt 10-12% eller mindre. Disse funnene er i samsvar med de resultater som fremkom i undersøkelsen fra 1995. Hovedtrekkene er de samme, nemlig at det er lån og valuta som er de to viktigste områdene hvor norsk næringsliv benytter utenlandske banker. I undersøkelsen fra 1995 kom innskudd og betalingsformidling på de neste plassene, og også her samsvarer de to undersøkelsene.

3.2.1 Fordeling av tjenester i norske og utenlandske finansielle foretak

I denne delen presenteres fordelingen til de fire tjenestene lån, valuta, betalingsformidling og innskudd. Vi velger å se nærmere på disse fire tjenestene fordi de oppnår de høyeste prosentvise andelene i diagram 1. De fire tjenestene blir i størst grad dekket inn av utenlandske finansielle foretak. Vi starter med å se på den prosentvise fordelingen til lån. Bedriftene i utvalget har i gjennomsnitt 26% av sine lån i utenlandske finansielle foretak (jf. diagram 1). Den relative fordeling av lånefinansieringen på norske og utenlandske finansielle foretak er vist i diagram 2 nedenfor.

Diagram 2: Fordeling av lån i norske og utenlandske finansielle foretak

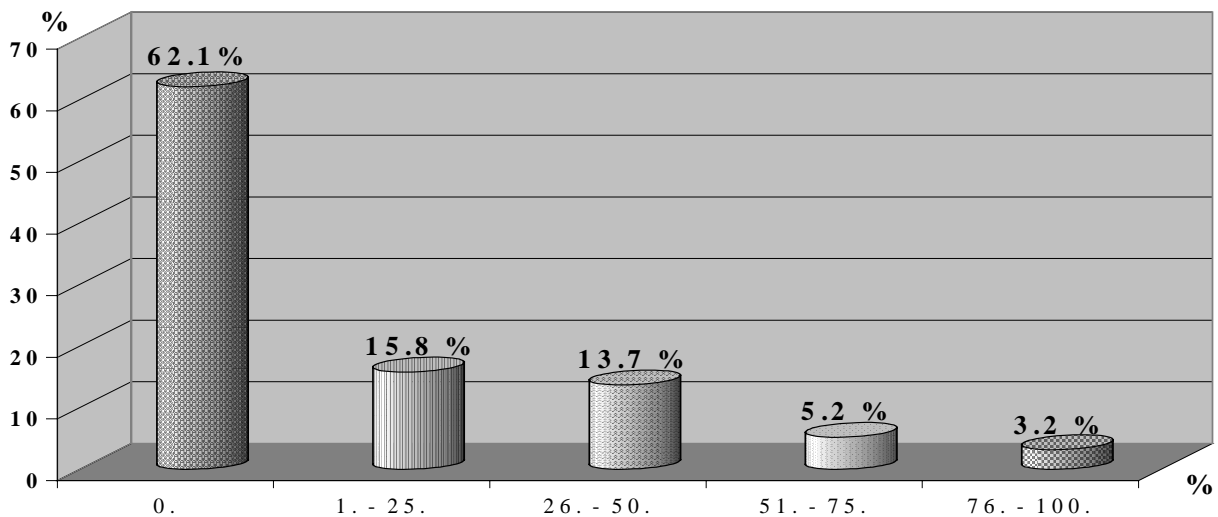
Søylen som er representert ved 0 betyr at 48,9% av utvalget har 0% av sine lån i utenlandske finansielle foretak (har bare lån i norske finansielle foretak). Søylen som er representert ved 1 - 25 betyr at 19,2% av utvalget har fra 1% til 25% av sine lån i utenlandske finansielle foretak, osv.

Diagram 2 viser at 48,9 % av bedriftene har all sin lånekapital i norske finansielle foretak (0% i

utlandet). Fordelingen av de 51,1% av bedriftene som har lån i utenlandske finansielle foretak er som følger: I alt 19,2% av bedriftene har mellom 1-25 % av sin lånekapital i utenlandske finansielle foretak. De to neste gruppene av bedrifter (9,6 % og 8,5 %) har henholdsvis 26-50% og 51-75% av sin lånekapital i utenlandske finansielle foretak. Til slutt er det en gruppe av bedrifter (13,8%) som har størstedelen (76 - 100%) av sin lånekapital i utlandet. Dette viser grovt sett at nesten halvparten av bedriftene har alle sine lån i Norge og at ca. 25% av bedriftene har fra 1% til 50% av lånekapitalen dekket inn utenlands, mens omlag 25% har mer enn 50% av lånebehovet fra utenlandske finansielle foretak.

Bedriftene i utvalget dekker i gjennomsnitt 15,2% av sitt behov for valutatenester i utenlandske finansielle foretak (jf. diagram 1). Den relative fordeling av bruk av valutatenester på norske og utenlandske finansielle foretak er vist i diagram 3 nedenfor.

Diagram 3: Fordeling av valutatenester i norske og utenlandske finansielle foretak

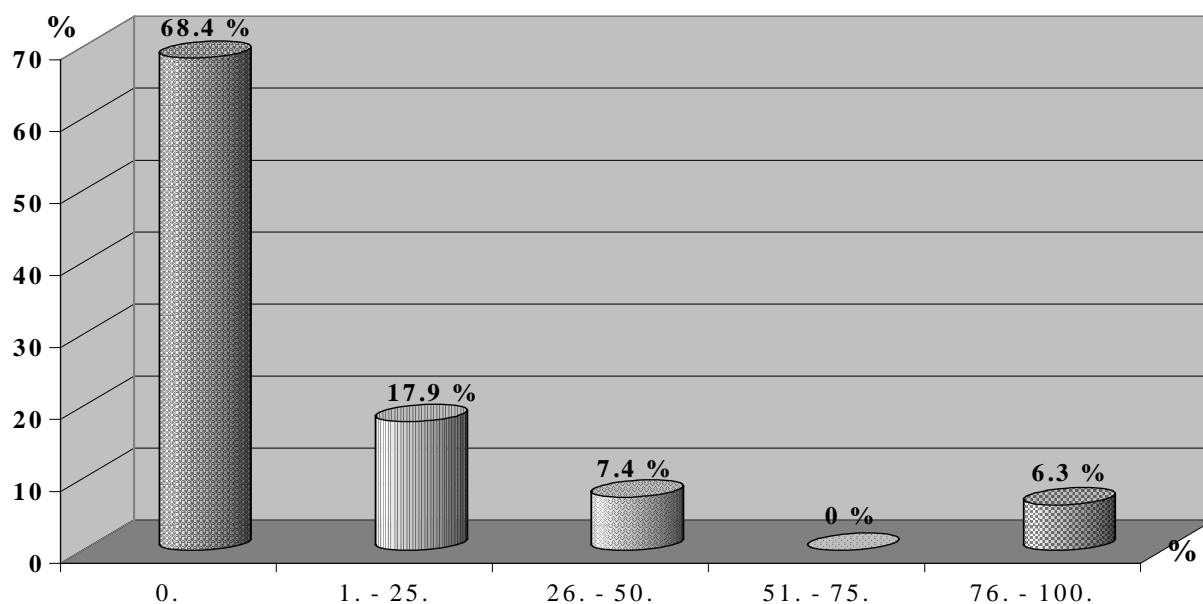

Søylen som er representert ved 0 betyr at 62,1% av utvalget har 0% av sine valutatenester i utenlandske finansielle foretak (kun valutatenester i norske finansielle foretak). Søylen som er representert ved 1 - 25 betyr at 15,8% av utvalget har fra 1% til 25% av sine valutatenester i utenlandske finansielle foretak, osv.

Diagram 3 viser at 62,1 % av bedriftene utelukkende benytter norske finansielle foretak til sine behov for valutatenester. Fordelingen av de 37,9% av bedriftene som har valutatenester i utenlandske finansielle foretak er som følger: Den første gruppen som dekker mellom 1-25% av sitt behov for valutatenester utenlands utgjør 15,8% av bedriftene. Den neste gruppen er på 13,7 % av bedriftene, som dekker mellom 26 - 50 % av sitt behov for valutatenester utenlands. En liten andel på totalt 8,4% (5,2% + 3,2%) dekker mer enn 50 % av sitt behov for valutatenester i utenlandske finansielle foretak. Dette viser grovt sett at over 60% av bedriftene dekker sine behov for valutatenester i Norge og at nesten 30% av bedriftene har fra 1% til 50% av valutatenestene dekket inn utenlands, mens litt under 10% har mer enn 50% av valutatenestene fra utenlandske finansielle foretak/banker.

Bedriftene i utvalget har i gjennomsnitt 12,1% av innskudd og kapitalforvaltning i utenlandske finansielle foretak (jf. diagram 1). Den relative fordeling av bruk av innskudd og kapitalforvaltning på norske og utenlandske finansielle foretak er vist i diagram 4 nedenfor.

Diagram 4: Fordeling av innskudd/kapitalforvaltning i norske og utenlandske finansielle foretak

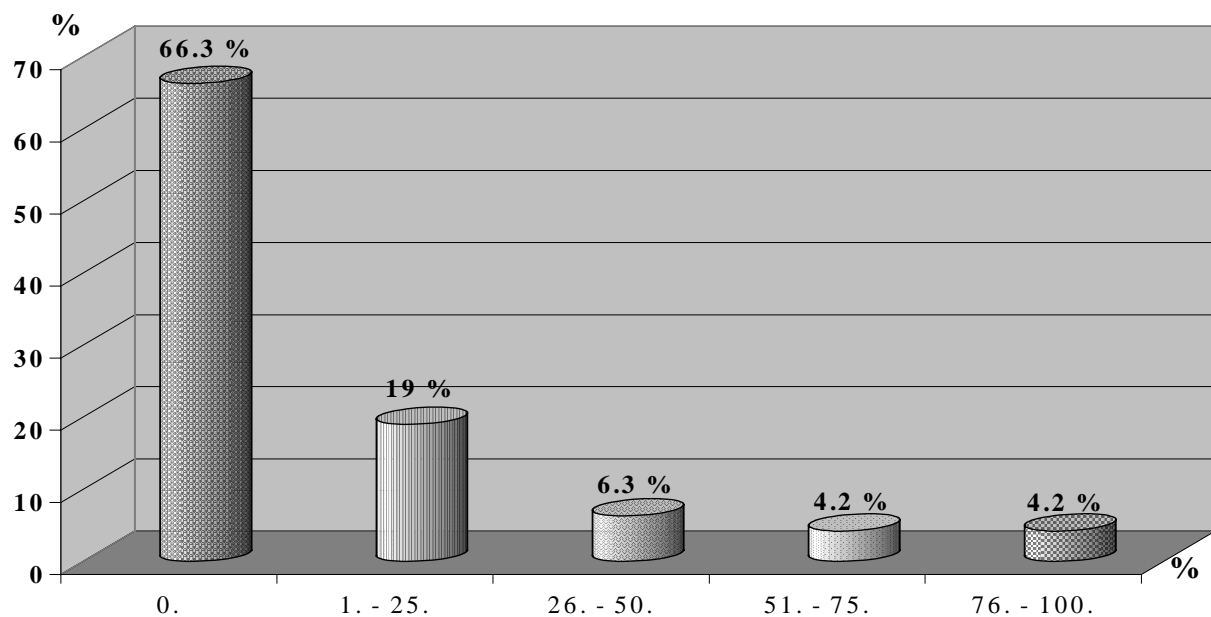

Søylen som er representert ved 0 betyr at 68,4% av utvalget har 0% av sine innskudd/kapitalplasseringer i utenlandske finansielle foretak (har bare innskudd/ kapitalplasseringer i norske finansielle foretak). Søylen som er representert ved 1 - 25 betyr at 17,9% av utvalget har fra 1% til 25% av sine innskudd/kapitalplasseringer i utenlandske finansielle foretak, osv.

Diagram 4: 68,4% av bedriftene benytter kun norske finansielle foretak til innskudds- og kapitalforvaltningstjenester. Fordelingen av de 31,6% som har innskudd/ plasseringer i utlandet er: 17,9% dekker mellom 1-25 % av sitt behov, mens 13,7% (7,4% + 0 + 6,3%) dekker mer enn 26 % av behovet for innskudds- og kapitalforvaltningstjenester i utenlandske finansielle foretak.

Bedriftene har 11,6% av sin betalingsformidling i utlandet (jf. diagram 1). Den relative fordeling av betalingsformidling på norske og utenlandske finansielle foretak er vist i diagram 5.

Diagram 5: Fordeling av betalingsformidling i norske og utenlandske finansielle foretak

Søylen som er representert ved 0 betyr at 66,3% av utvalget har 0% av sin betalingsformidling i utlandet (har bare betalingsformidling i norske finansielle foretak). Søylen som er representert ved 1 - 25 betyr at 19% av utvalget har fra 1% til 25% av sin betalingsformidling i utlandet, osv.

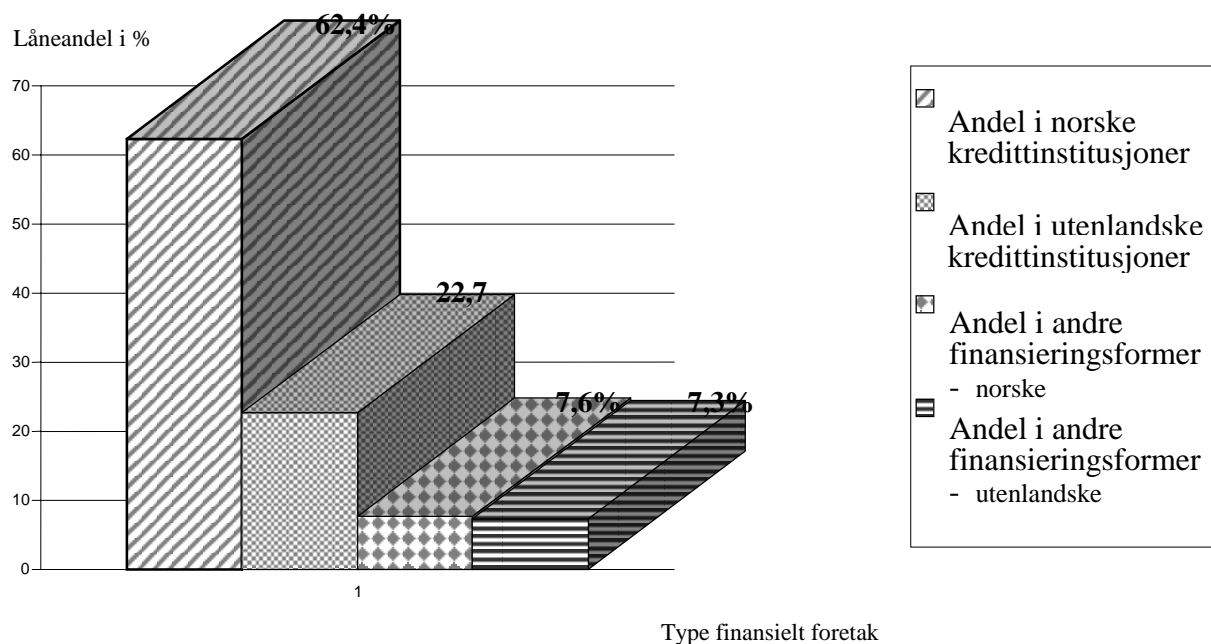
Diagram 5 viser at 66,3% av bedriftene kun benytter norske finansielle foretak til betalingsformidling. Fordelingen av de 33,7% av bedriftene som har betalingsformidling i utenlandske finansielle foretak er som følger: Den første gruppen som dekker mellom 1-25% av sitt behov for betalingsformidling utenlands utgjør 19% av bedriftene. Totalt 14,7% (6,3% + 4,2% + 4,2%) dekker mer enn 26 % av sitt behov for betalingsformidling i utenlandske finansielle foretak.

I den videre presentasjonen går vi i neste del (3.2.2) nærmere inn på hvordan lånefinansieringen er fordelt på ulike kredittforetak (norske og utenlandske kredittforetak, samt andre norske og utenlandske finansieringsformer).

3.2.2 Lånefinansiering fordelt på ulike finansielle foretak

Nedenfor rettes fokuset mot bedriftenes finansiering av lånekapital (jf. vedlegg 1: del 2 i spørreskjemaet, tabell 2). Diagram 6 illustrerer i hvilken grad bedriftene i utvalget benytter utenlandske finansielle foretak til lån, og hvordan lånekapitalen til bedriftene er fordelt på henholdsvis norske og utenlandske finansielle foretak eller på andre finansieringsformer.

Diagram 6: Gjennomsnittlig andel lån i norske og utenlandske finansielle foretak (i %)

Bakgrunnsdataene for diagrammet er illustrert i tabell 3 nedenfor.

Tabell 3: Hvordan er deres lånekapital finansiert

Finansiering av lånekapital	N ¹⁾	Gj.snitt ²⁾	Rangering ³⁾	SD ⁴⁾	Min ⁵⁾	Max ⁶⁾
Andel i norske kredittinstitusjoner	85	62,4	1	38,2	0	100
Andel i utenlandske kredittinstitusjoner	85	22,7	2	30,9	0	100
Andel i andre finansieringsformer - norske	85	7,6	3	21,9	0	100
Andel i andre finansieringsformer - utenlandske	86	7,3	4	23,7	0	100

¹⁾ N står for antall bedrifter som har svart på dette spørsmålet i spørreskjemaet.

²⁾ Tallene i denne kolonnen er gjennomsnittsverdiene for hele utvalget.

³⁾ **Rangering** betyr at man har rangert bruken av utenlandske tjenester etter de prosentvise gjennomsnittstallene.

⁴⁾ **SD** står for standardavviket.

⁵⁾ **Min** står for minimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål.

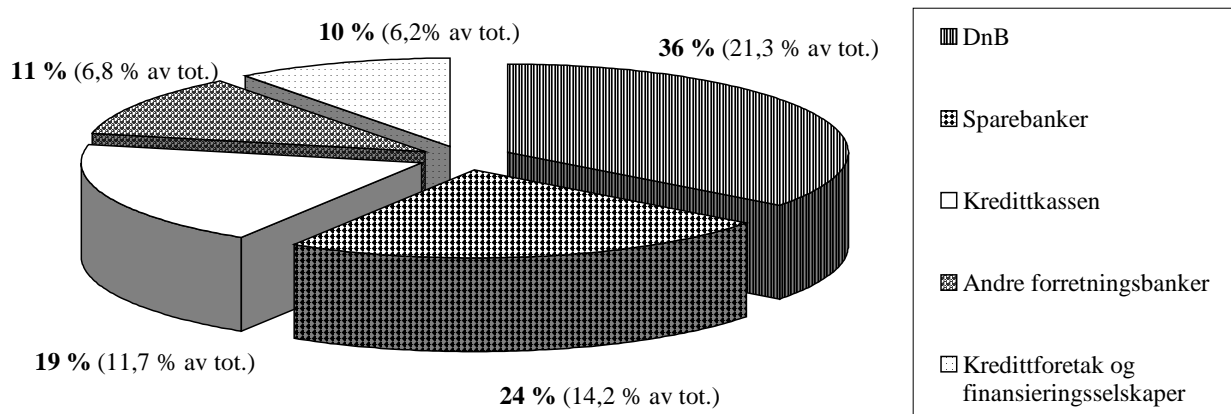
⁶⁾ **Max** står for maksimumsverdiene på hvert enkelt spørsmål.

Bedriftene finansierer 30% (22,7%+7,3%) av sin langsiktige lånekapital gjennom utenlandske kredittinstitusjoner og andre utenlandske finansieringsformer. Følgelig finansieres 70% (62,4%+7,6%) av bedriftenes langsiktige lån av norske kredittinstitusjoner og andre norske finansieringsformer. Disse tallene stemmer ikke helt overens med tallene i tabell 2 som sier at grad av utenlandsk finansiering av langsiktige lån er på 26%. Dette avviket kan skyldes at færre respondenter har avgitt fullstendige svar på hvordan deres lånekapital er fordelt. I tillegg er det slik at det brukes ulike institusjonsbegreper i spørreskjemaet (jf. vedlegg 1, del 2, tabellene 1 og 2). Tallene fra tabell 3 kan videre splittes opp i en mer detaljert beskrivelse av hvordan lånekapitalen er finansiert. Dette blir gjort i tabell 4 nedenfor.

3.2.3 Fordeling av lånekapital i norske og utenlandske finansielle foretak

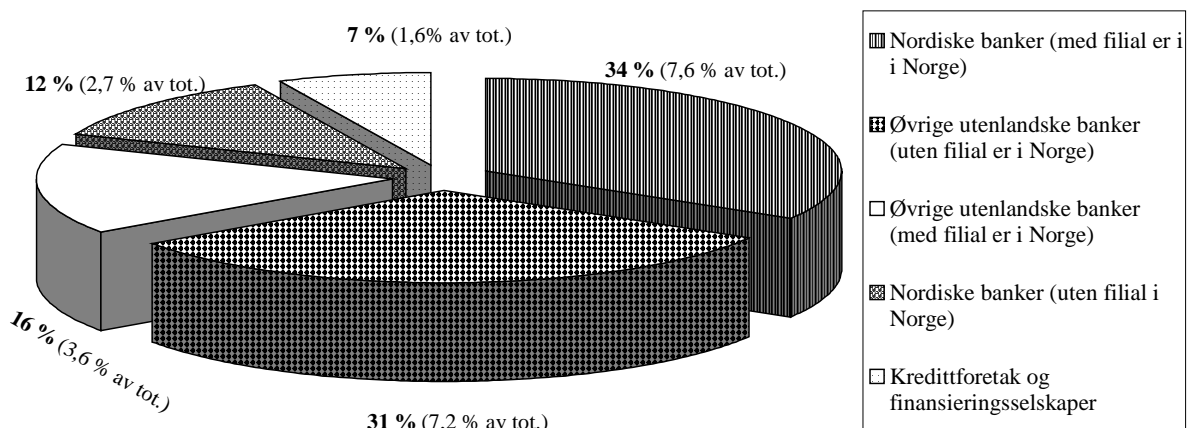
Diagram 7 og diagram 8 nedenfor illustrerer hvordan lånekapitalen er finansiert fordelt på norske og utenlandske finansielle foretak (jf. vedlegg 1: del 2 i spørreskjemaet, tabell 3). Norske finansielle foretak dekker totalt 60,2% av utvalgets behov for lånekapital. Avviket mellom tabell 3 og tabell 4 mht. norsk finansiering av lånekapital er marginal (62,4% vs. 60,2%). Årsaken til dette avviket er ufullstendig svargivning fra to bedrifter på spørsmål i tabell 3 (N=85 kontra N=87).

Diagram 7: Fordeling av lånekapital på norske kredittinstitusjoner (totalt av 60,2%)

Av det totale marked som disse bedriftene representerer på 60, 2% har DnB størst andel med 36%. Ett stykke etter kommer norske sparebanker med en andel på 24%. Deretter kommer Kredittkassen med 19%. Andre norske forretningsbanker (rangert som nr. 7), og tar totalt 11%. I tillegg har norske kredittforetak og finansieringsselskaper en andel på 10% (rangert som nr. 8).

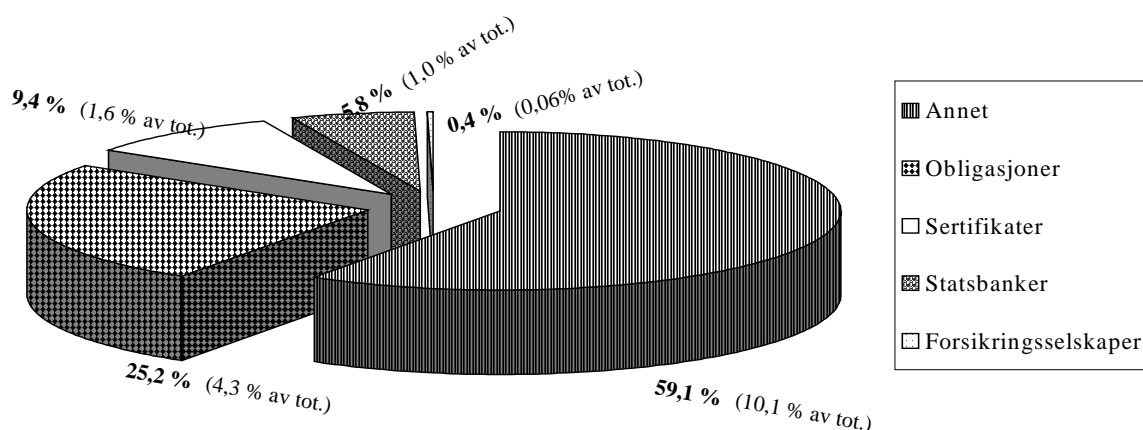
Diagram 8: Fordeling på utenlandske kredittinstitusjoner (totalt av 22,7 %)

Utenlandske og nordiske finansielle foretak dekker 22,7% av utvalgets totale behov for lånekapital. Av det totale marked for utenlandsk lånekapital tar nordiske banker med filial i Norge 34 % (rangert som nr. 5 totalt). Like etter kommer andre utenlandske banker uten filialnett

i Norge som har 31% av markedet (rangert som nr. 6 totalt). Deretter kommer øvrige utenlandske banker med filialnett i Norge med 16% av markedet (rangert som nr. 10 totalt) etterfulgt av nordiske banker uten filial i Norge som har 12% av markedet (rangert som nr. 11 totalt). Til sist finner vi utenlandske kredittforetak og finansieringsselskaper med 7 % av marked (rangert som nr. 12 totalt).

Diagram 9: Fordeling på andre finansieringsformer, norske og utenlandske (totalt av 17,1 %)

Av det totale marked for andre finansieringsformer på 17,1% tar samlepotten "annet" hele 59,1%. Den høye andelen skyldes i stor grad lån i utenlandske morselskaper. I alt fire bedrifter påpeker at alle lån de har i den norske delen av virksomheten er dekket inn gjennom morselskapet. Et stykke etter kommer obligasjoner med en andel på 25,2%. Derne tar sertifikater 9,4% og statsbanker 5,8 % av markedet. Til sist kommer forsikringsselskaper som kun tar en andel på 0,4%. Bakgrunnsdataene for diagrammene 3, 4 og 5 er illustrert i tabell 4.

Tabell 4: Hvordan er deres lånekapital finansiert på ulike finansielle foretak

Fordeling av lånekapital på ulike finansielle foretak	N	Gj.snitt	Rangering	SD	Min	Max
Andel i norske kredittinstitusjoner						
DnB	87	21,3	1	31,4	0	100
Sparebanker	87	14,2	2	29,1	0	100
Kreditkassen	86	11,7	3	21,3	0	100
Andre forretningsbanker	87	6,8	7	17,9	0	80
Kredittforetak og finansieringsselskaper	87	6,2	8	17,1	0	100
Sum: 60,2 %						
Andel i utenlandske kredittinstitusjoner						
Nordiske banker (med filial er i Norge)	87	7,6	5	19,7	0	100
Øvrige utenlandske banker (uten filial er i Norge)	87	7,2	6	16,7	0	95
Øvrige utenlandske banker (med filial er i Norge)	87	3,6	10	10,2	0	50
Nordiske banker (uten filial i Norge)	87	2,7	11	11,2	0	92,5
Kredittforetak og finansieringsselskaper	87	1,6	12	11,2	0	100
Sum: 22,7 %						
Andel i andre finansieringsformer (n/u)						
Annet	87	10,1	4	27,8	0	100
Obligasjoner	87	4,3	9	18,9	0	100
Sertifikater	87	1,6	12	10,3	0	90
Statsbanker	87	1,0	14	4,5	0	30
Forsikringsselskaper	87	0,06	15	0,5	0	5
Sum: 17,1 %						

Resultatene viser at norske finansielle foretak dekker omlag 60% av bedriftenes *lånefinansiering*. Dette fordeler seg med 36% på DnB, 24% på alle sparebanker, 19% på Kreditkassen, 11% på andre forretningsbanker og 10% på andre kredittforetak/finansieringsselskaper (se diagram 3). Videre dekker utenlandske banker og kredittinstitusjoner nesten 23% av bedriftenes etterspørsel etter lånefinansiering. Dette er fordelt med 34% på nordiske banker (med filialer i Norge), 31% på øvrige utenlandske banker (uten filialer i Norge), 16% på øvrige utenlandske banker (med filialer i Norge), 12% på nordiske banker (uten filialer i Norge) og 7% på andre utenlandske kredittforetak og finansieringsselskaper (se diagram 8).

3.2.4 Plasseringer av overskuddslikviditet i norske og utenlandske finansielle foretak

Diagrammene 10, 11, 12 og 13 gir en oversikt over hvordan kapital bedriftene ønsker å plassere er fordelt på norske, utenlandske og andre finansielle foretak (jf. del 2 i spørreskjemaet). Det må presiseres at ikke alle bedriftene hadde overskuddskapital for plasseringer (N=80).

Diagram 10: Gjennomsnittlig andel kapitalplasseringer i norske og utenlandske finansielle foretak

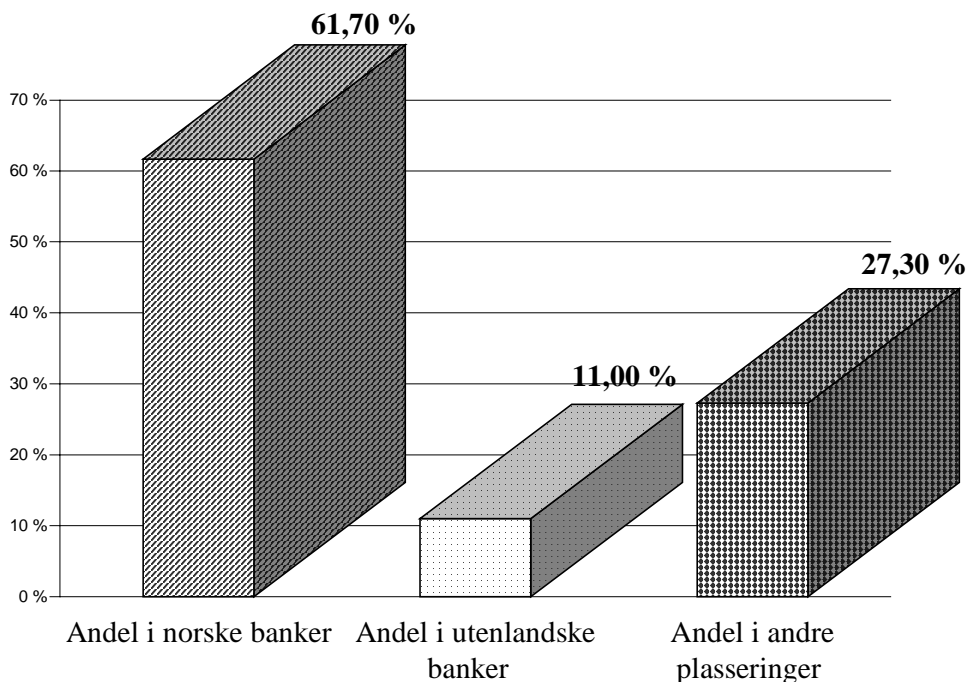
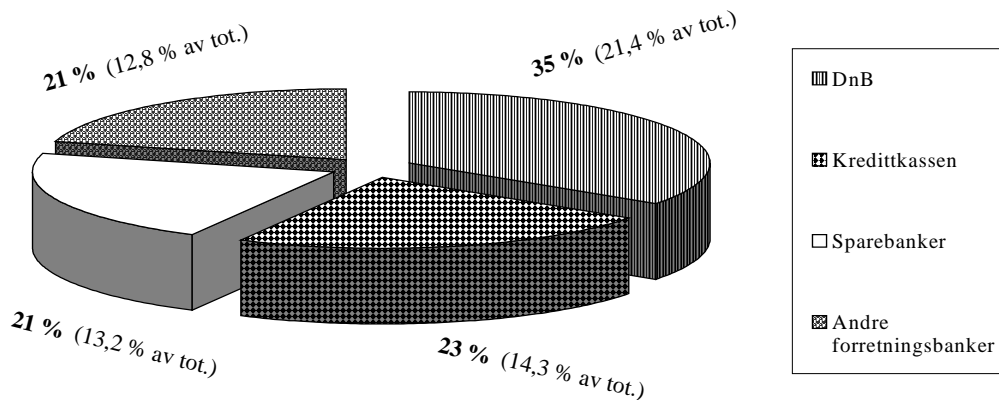

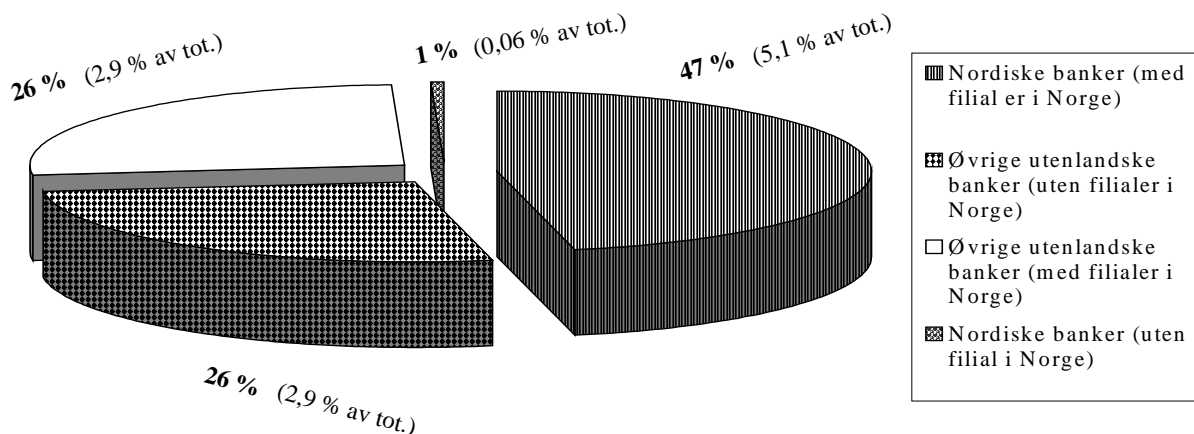
Diagram 10 viser fordelingen mellom norske og utenlandske banker, samt andre plasseringsformer. Norske banker forvalter 61,7% av kapitalen til bedriftene i utvalget, mens utenlandske banker forvalter 11%. Tallene viser at i alt 27,3% av kapitalen plasseres i andre plasseringsformer enn banker. I diagram 11 illustreres fordelingen av andelen på 61,7% som er plassert i norske banker.

Diagram 11: Gjennomsnittlig andel kapitalplasseringer i norske banker (totalt av 61,7 %)

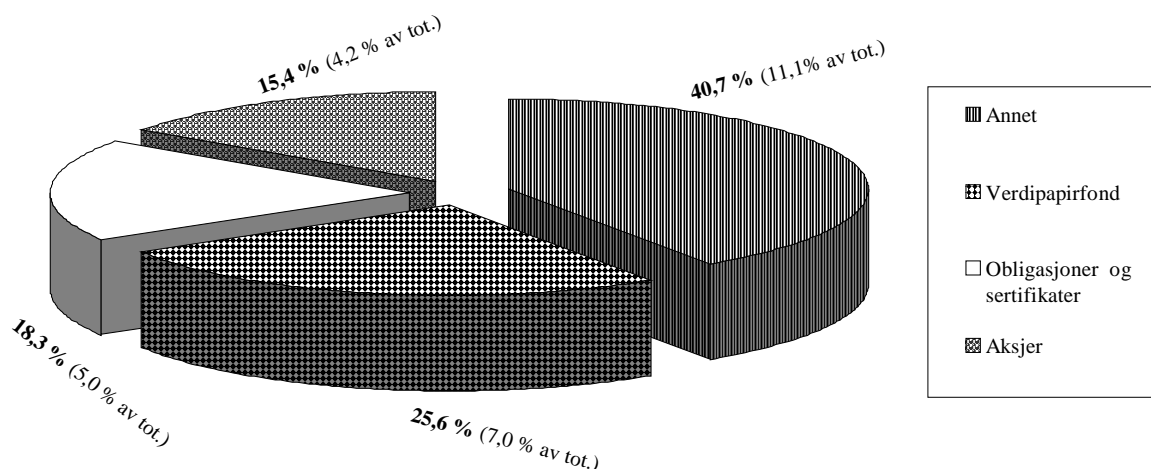
Av det totale marked for kapitalplasseringer som disse bedriftene representerer i norske finansielle foretak (61,7%) har DnB den største andelen med 35%, mens Kredittkassen har en andel på 23%. Til sist kommer ulike sparebanker og andre forretningsbanker, begge med en andel på 21%. I diagram 12 illustreres fordelingen av andelen på 11% som er plassert i utenlandske banker.

Diagram 12: Gjennomsnittlig andel kapitalplasseringer i utenlandske banker (totalt av 11%)

Bedriftenes kapital som forvaltes av utenlandske banker (11%) fordeler seg på følgende måte: nordiske banker (med filialer i Norge) har en andel på 47%. Deretter kommer øvrige utenlandske banker (med og uten filialnett) som begge har en andel på 26%. Til sist kommer nordiske banker (uten filialnett i Norge) som bare har en andel på 1%. Dette synliggjør at utenlandske banker har en relativt sett mindre betydning i forhold til å betjene bedriftenes plassering av overskuddskapital. I diagram 12 illustreres fordelingen av andelen på 27,3% som er plassert i andre plasseringsformer enn banker.

Diagram 13: Gjennomsnittlig andel kapitalplasseringer i andre plasseringer n/u (totalt 27,3%)

Tallene viser at andre plasseringer, både norske og utenlandske, utgjør 27,3 % av bedriftenes etterspørsel etter kapitalplasseringer. Siden respondentene ikke er bedt om å spesifisere det relative forhold mellom utenlandske og norske plasseringer, er denne fordelingen vanskelig å estimere. Ikke desto mindre er andelen i andre plasseringer adskillig høyere enn plasseringer i utenlandske banker. Av andre plasseringer tar sekkeposten "annet" 40,7% av totalmarkedet. Dette skyldes den utbredte bruken av å plassere overskuddslikviditet i utenlandske morselskap. Verdpapirer tar 25,6%, mens obligasjoner og sertifikater tar 18,3 av markedet. Plasseringer i aksjer har kun en andel på 15,4% av det totale markedet for kapitalplasseringer. Bakgrunnsdataene for diagrammene 10, 11, 12 og 13 er illustrert i tabell 5 nedenfor.

Tabell 5: Hvordan er deres overskuddslikviditet fordelt på ulike finansielle foretak

Fordeling av kapitalforvaltning på ulike finansielle foretak	N	Gj.snitt	Rangering	SD	Min	Max
Andel i norske banker						
DnB	80	21,4	1	33,6	0	100
Kreditkassen	80	14,3	2	28,2	0	100
Sparebanker	80	13,2	3	30,9	0	100
Andre forretningsbanker	80	12,8	4	28,8	0	100
Sum: 61,7 %						
Andel i utenlandske banker						
Nordiske banker (med filialer i Norge)	80	5,1	7	18,3	0	100
Øvrige utenlandske banker (uten filialer i Norge)	80	2,9	10	12,2	0	90
Øvrige utenlandske banker (med filialer i Norge)	82	2,9	10	15,5	0	99
Nordiske banker (uten filial i Norge)	80	0,06	12	0,4	0	3
Sum: 11,0 %						
Andel i andre plasseringer						
Annet	80	11,1	5	28,5	0	100
Verdpapirfond	80	7,0	6	21,3	0	100
Obligasjoner og sertifikater	80	5,0	8	15,2	0	80
Aksjer	80	4,2	9	13,8	0	90
Sum: 27,3 %						

Oppsummeringsvis fremkommer det at norske kredittinstitusjoner forvalter 61,7% av bedriftenes totale etterspørsel etter kapitalplasseringer. De to største enkeltaktørene er

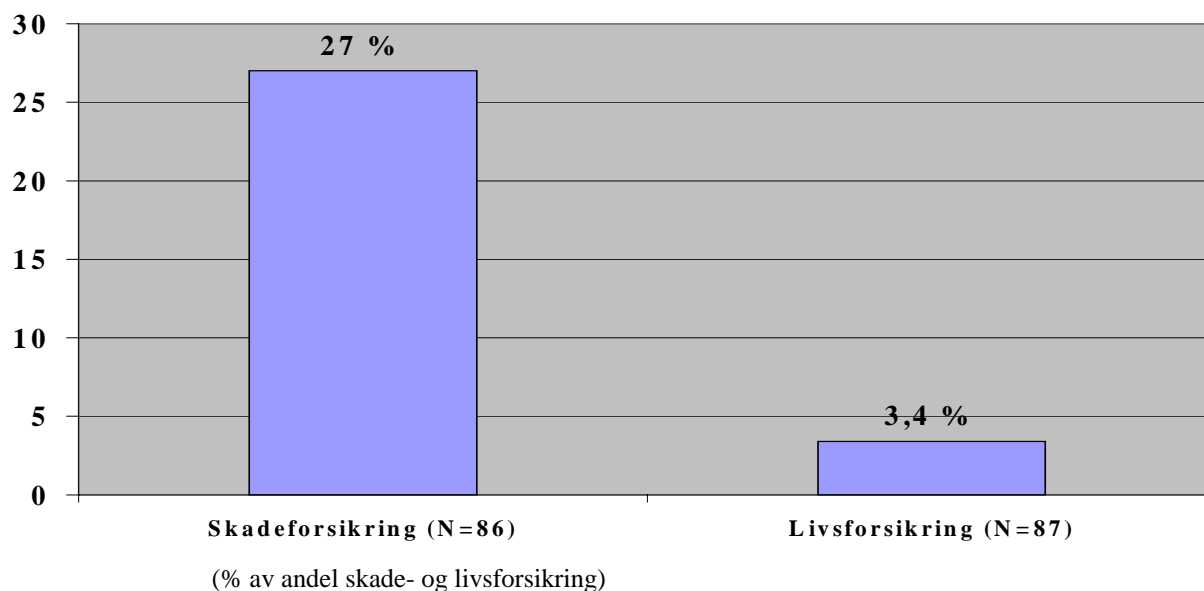
henholdsvis DnB med 35% og Kreditkassen med 23%. Sparebankene, sammen med andre forretningsbanker enn DnB og Kreditkassen, står for til sammen 42% (se diagram 11). Utenlandske kredittinstitusjoner dekker totalt 11% av norske bedrifters behov for kapitalplasseringer. Av disse tar nordiske banker (med filialer i Norge) størstedelen av utenlandsmarkedet (47%). De er etterfulgt av øvrige utenlandske banker uten filialer i Norge med 26%, samme andel som øvrige utenlandske banker med filialer i Norge. Bare 1% av kapitalplasseringene finner sted i nordiske banker uten filialer i Norge (se diagram 12). Nesten en tredjedel (27,3%) av etterspørselen etter kapitalforvaltning dekkes av andre plasseringsformer. Den største andelen (40,7%) er plasseringer i "Annet" som rommer plasseringer i blant annet utenlandske morselskaper. Videre er plasseringer i verdipapirfond nest størst med 25,6%, etterfulgt av obligasjoner og sertifikater (18,3%) og aksjer (15,4%) (se diagram 13).

I del 3.5 nedenfor ser vi nærmere på fordelingen av skade- og livsforsikring i norske og utenlandske forsikringsselskaper (FS).

3.3 Fordeling av skade- og livsforsikring i norske og utenlandske FS

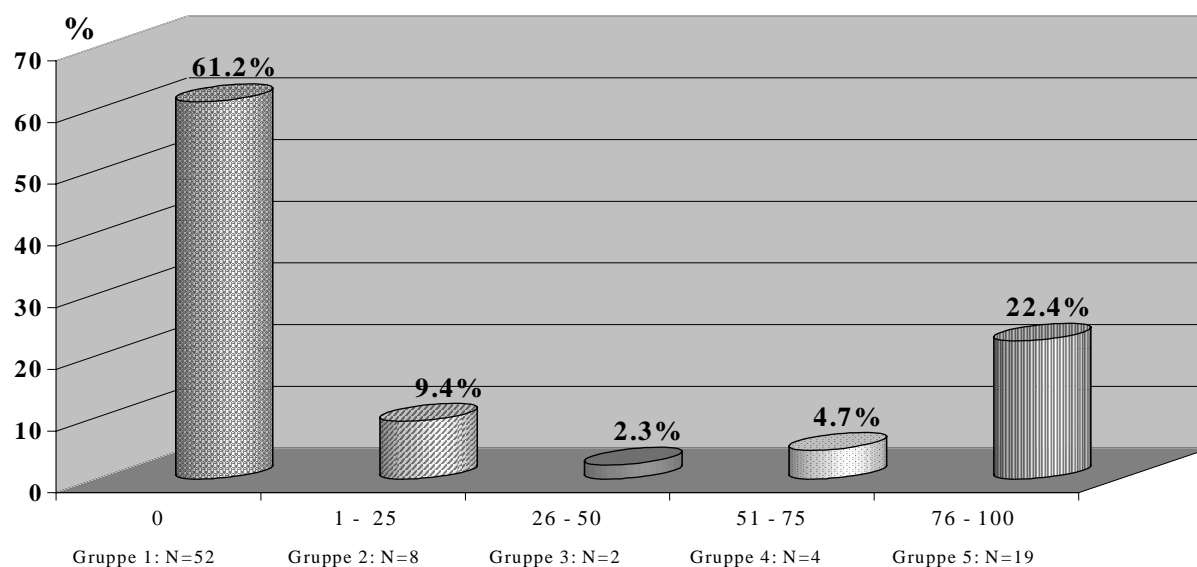
Nedenfor rapporteres fordelingen av skadeforsikring og livsforsikring (diagram 14).

Diagram 14: Fordeling av skade- og livsforsikring i utenlandske forsikringsselskaper

Utenlandske forsikringsselskaper har en andel på 27% av den totale etterspørsel etter skadeforsikring i utvalget. Utenlandske forsikringsselskaper dekker kun 3,4% av den totale etterspørsel etter for livs-/pensjonsforsikring. Den relative fordeling er vist i diagram 15.

Diagram15: Fordeling av skadeforsikring i norske og utenlandske forsikringsselskaper

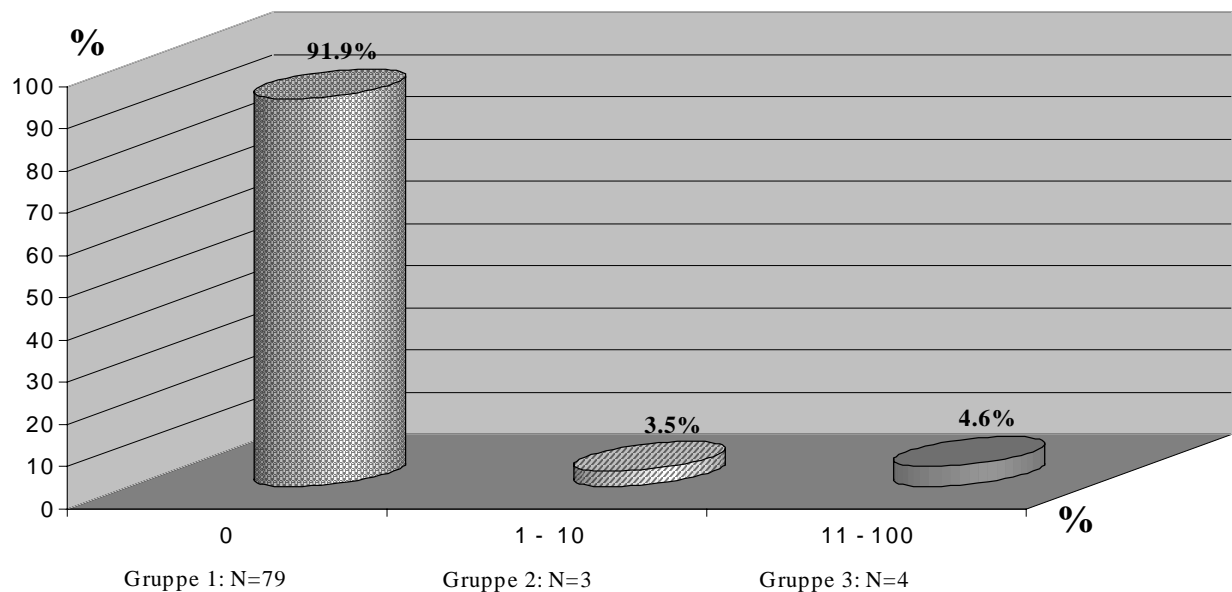

Søylen som er representert ved 0 betyr at 61,2% av utvalget har 0% av sin skadeforsikring i utlandet (har bare forsikring i norske selskaper). Søylen som er representert ved 1 - 25 betyr at 9,4% av utvalget har fra 1% til 25% av sine lån i utenlandske forsikringsselskaper, osv.

Diagram 15 illustrerer at 61,2% av bedriftene har all sin skadeforsikring i norske forsikringsselskaper (0% i utlandet). Fordelingen av de 38,8% av bedriftene som har skadeforsikring i utenlandske forsikringsselskaper er som følger: I alt 9,4% av bedriftene har mellom 1-25 % av sin skadeforsikring utenlands, mens 7% har mellom 26-75% av alle sine skadeforsikringer i utenlandske selskaper. Den siste gruppen på 22,4% av bedriftene har mer enn 75% av skadeforsikringen i utenlandske forsikringsselskaper.

Den relative fordeling av livs- og pensjonsforsikring på norske og utenlandske forsikringsselskaper er vist i diagram 16 nedenfor.

Diagram 16: Fordeling av livsforsikring i norske og utenlandske forsikringsselskaper

Søylen som er representert ved 0 betyr at 91,9% av utvalget har 0% av sine livsforsikringer i utenlandske forsikringsselskaper (har bare livsforsikring i norske forsikringsselskaper). Søylen som er representert ved 1 - 10 betyr at 3,5% av utvalget har fra 1% til 10% av sine livsforsikringer i utenlandske forsikringsselskaper, osv.

Diagram 16 viser at 91,9% av bedriftene har alle sine livs- og pensjonsforsikringer i norske forsikringsselskaper (0% i utlandet). Fordelingen av de 8,1% av bedriftene som har livs- og pensjonsforsikring i utenlandske forsikringsselskaper er som følger: I alt 3,5% av bedriftene har mellom 1-10% av sin livs- og pensjonsforsikring utenlands, mens 4,6% har mer enn 10% av alle sine livs- og pensjonsforsikringer i utenlandske forsikringsselskaper.

For å oppsummere funnene på forsikring kan man si at bruk av utenlandske forsikringsselskaper varierer betydelig mellom skade- og livs-/pensjonsforsikring. Tallene viser at utenlandske forsikringsselskaper i gjennomsnitt har 27% av etterspørsel etter skadeforsikring og en andel på bare 3,4% for livs- og pensjonsforsikring. Disse resultatene tyder på at utenlandske forsikringsselskaper dekker en ikke betydelig andel av norske bedrifters etterspørsel etter skadeforsikring.

3.4 Korrelasjoner mot egenskaper ved bedriftene

Innledning: Nedenfor presenteres resultatene fra en rekke korrelasjoner⁹ mellom *egenskaper ved bedriftene* (antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, gjeldsandel¹⁰, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i) og *bruken av utenlandske finansielle tjenester* (lån, valuta, innskudd, betalingsformidling, rådgivning, syndikater, emisjoner, verdipapirer og fond, samt skade og livs-/pensjonsforsikring).

Antatte sammenhenger: Hvilke sammenhenger kan vi forvente mellom egenskaper ved bedriftene og bruken av utenlandske finansielle tjenester? Nedenfor setter vi opp noen antakelser (hypoteser) om disse sammenhengene for kredittinstitusjoner/banker og forsikringsselskaper. Vi begynner med kredittinstitusjoner/banker og egenskapen "*antall ansatte i hele bedriften/konsernet*": (1) Vår første antagelse er at desto flere ansatte det er i bedriften/konsernet, desto mer benytter man lån i utlandet. Begrunnelsen for denne antagelsen er at de største bedriftene kan ha lånebehov ut over det norske finansinstitusjoner kan tilby. I tillegg kan det være slik at de største bedriftene har ressurser nok til å inneha kompetanse om lånemarkedet i utlandet og derfor benytter dette i de tilfeller det er lønnsomt. (2) På samme måte som for lån vil det være naturlig at de største bedriftene også plasserer mer av sin overskuddslikviditet i utlandet (innskudd, verdipapirer og fond). De største bedriftene innehar trolig kompetanse som gjør dem lettere i stand til å finne optimale plasseringsformer globalt. (3) Vår siste antagelse er at de største bedriftene vil benytte seg mer av utenlandsk finansiell rådgivning. Resultater fra tidligere forskning gir klare indikasjoner om at bruken av rådgiver og konsulenter øker med økende bedriftsstørrelse. Dette antar vi også gjelder for finansiell rådgivning. Egenskapen "*antall egne ansatte i utlandet*" antar vi er sterkt knyttet til all bruk av tjenester fra utenlandske finansinstitusjoner (lån, valuta, innskudd, betalingsformidling, rådgivning, syndikater, emisjoner, verdipapirer og fond). Egenskapen "*eksportomsetning*" antar vi krever mer bruk av betalingsformidling og valutaprodukter i utenlandske finansinstitusjoner. Bedrifter med stor eksportomsetning vil trolig foreta mange av oppgjørene med en utenlandsk kredittinstitusjon/bank (i det landet de eksporterer til). Egenskapen "*antall land man har egen virksomhet i*" antar vi krever mer bruk av lån, betalingsformidling, valuta, emisjoner og rådgivning i utenlandske finansinstitusjoner. Dette kan begrunnes med at egen virksomhet i et annet land krever eksponering i stor skala mot lokale kredittinstitusjoner.

De antagelsene vi har om sammenhengene mellom egenskaper ved bedriftene og bruken av utenlandske forsikringsselskaper er som følger: Vår første antagelse er at desto flere "*egne ansatte i utlandet*" det er i bedriften/konsernet, desto mer benytter man seg av livs-/pensjonsforsikring og skadeforsikring i utlandet. Det kan begrunnes ved at bedrifter med egne ansatte i utlandet vil ha hele eller deler av sin virksomhet fysisk lokalisert i et utenlandsk marked. Følgelig må de forholde seg til det lokale regelverk på stedet, som vanligvis tilsier at bedriften må ha sine livs- og pensjonsforsikringer i det aktuelle land. Likeledes er det trolig

⁹ Vi velger å analysere dataene ved hjelp av korrelasjoner i denne delen. Årsaken til dette valget er at korrelasjonene på en enkel måte sier hvorvidt det er en sammenheng mellom to variabler eller ikke. Man kunne i stedet valgt å foreta regresjonsanalyser, men dette kan komplisere analysene. Regresjonsanalyser kan være mindre hensiktsmessige i denne delen fordi det naturlig vil være høye korrelasjoner mellom mange av egenskapene ved bedriften (antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, størrelsen på langsiktig gjeld, gjeldsandel, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i). Høye korrelasjoner mellom uavhengige variabler i en regresjonsmodell kan lett føre til multikollinearitet. Dette gir ustabile resultater. Vi velger av den grunn å rapportere de robuste korrelasjonene for å identifisere sammenhengene mellom egenskaper ved bedriftene i utvalget og deres bruk av utenlandske finansielle tjenester.

¹⁰ Vi benytter "Hvor stor andel er dette av deres totale kapital" som mål på bedriftenes gjeld. Årsaken til at "størrelsen på total gjeld" ikke er tatt med i korrelasjonsanalysene er at denne variabelen samvarierer høyt med andre mål på bedriftens størrelse (desto større bedriftene er desto større er den totale gjelden).

mer hensiktsmessig å ha sine skadeforsikringer i det land man opererer i. På tilsvarende måte kan ”antall land man har egen virksomhet i” påvirke bruken av utenlandske forsikringsselskaper.

Metode: Verdiene for korrelasjonene er satt opp i tabellen nedenfor og skal tolkes på følgende måte: Desto høyere verdier på korrelasjonene mellom to variabler, desto sterkere er sammenhengene mellom dem. Dersom sammenhengene er signifikante er dette markert med stjerner (bak tallet). En stjerne betyr at man med 95% sikkerhet kan fastslå at sammenhengen (korrelasjonen) mellom de to variablene er signifikant (en stjerne betyr at $p = 0,05$. P sier noe om sannsynlighet og i dette tilfellet er det 5% sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter, eller sagt med andre ord: det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter). Er det to stjerner betyr det at man er 99% sikker på at sammenhengen (korrelasjonen) mellom de to variablene er signifikant ($p = 0,01$, dvs. 1% sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter). Dette betyr at desto flere stjerner som står etter en variabel, desto mer sikker kan man være på at det ikke er tilfeldigheter som gjør at det er en sammenheng mellom de to variablene.

Tabell 6: Sammenhenger mellom egenskaper ved bedriftene og bruk av tjenester fra utenlandske kredittinstitusjoner/banker

Variabler	Lån	Valuta	Innskudd	Betalingsformidling	Rådgivning	Syndikat	Emisjoner	Verdipapirer	Fond
Antall ansatte i hele bedriften	0,23 *	0,16	0,27 **	0,14	0,39 **	0,16	0,16	0,07	0,07
Antall ansatte i Norge	0,07	0,07	0,06	0,12	0,32 **	0,10	0,24 *	0,14	-0,02
Antall ansatte i utlandet	0,25 *	0,18	0,29 **	0,13	0,35 **	0,15	0,13	0,05	0,12
Gjeldsandel	0,09	-0,09	0,04	0,00	-0,06	-0,07	-0,01	0,04	-0,08
Omsetning	0,14	0,10	0,11	0,22 *	0,32 **	0,25 *	0,21 *	0,13	0,04
Eksportomsetning	0,14	0,09	0,12	0,22 *	0,34 **	0,26 *	0,23 *	0,15	0,05
Virksomhet i antall land	0,33 **	0,21 *	0,14	0,08	0,40 **	0,27 *	0,29 **	0,16	0,04

* $P < .05$ - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** $P < .01$ - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Resultater (kredittinstitusjoner/banker): Antall ansatte i hele bedriften korrelerer høyt med bruken av lån, innskudd og rådgivning i utenlandske finansinstitusjoner. Dette betyr at dess større bedriften er målt etter totalt antall ansatte, dess mer benytter man utenlandske kredittinstitusjoner til lån, innskudd og finansiell rådgivning. Det samme resultatet finner vi for sammenhengen mellom *antall egne ansatte i utlandet* og bruken av utenlandske finansielle tjenester. Dette betyr at desto flere egne ansatte bedriften har i utlandet, desto mer benytter man utenlandske kredittinstitusjoner til lån, innskudd og finansiell rådgivning. Egenskapen ”antall ansatte i Norge” korrelerer høyt med to tjenester - rådgivning og emisjoner. Dette betyr at jo flere ansatte det er i bedriften i Norge, jo mer benytter man finansiell rådgivning og emisjoner i utlandet. Den totale omsetningen og eksportomsetningen¹¹ korrelerer høyt med betalingsformidling, rådgivning, syndikater og emisjoner. Det betyr at med økende omsetning/eksportomsetning, øker også bruken av betalingsformidling, rådgivning, syndikater og emisjoner i utenlandske finansinstitusjoner. Til slutt ser vi på sammenhengen mellom antall land man har egen virksomhet i og bruken av utenlandske finansinstitusjoner. Sammenhengen er at desto flere land man har egen virksomhet i, desto mer benytter man lån, valuta, rådgivning, syndikater og emisjoner i utenlandske finansinstitusjoner.

¹¹ Korrelasjonen mellom omsetning og eksportomsetning er meget høy. Det betyr at øker omsetningen vil det i nesten alle tilfeller være slik i dette utvalget at da øker også eksportomsetningen.

Konklusjoner (kredittinstitusjoner/banker): (1) *Lån*: Resultatene viser at bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall egne ansatte i utlandet og antall land man har egen virksomhet i. (2) *Valuta*: Bruk av valuta i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall land man har egen virksomhet i. (3) *Innskudd*: Bruk av innskudd i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften og antall egne ansatte i utlandet. (4) *Betalingsformidling*: Bruk av betalingsformidling i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende omsetning og eksportomsetning. (5) *Rådgivning*: Bruk av finansiell rådgivning i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (6) *Syndikater*: Bruk av syndikater i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (7) *Emisjoner*: Bruk av emisjoner i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i Norge, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (8) Bruken av *Verdipapirer* og *Fond* i utenlandske kredittinstitusjoner er ikke påvirket av de egenskaper ved bedriften som finnes i tabellen.

Dersom vi foretar de samme analysene av korrelasjoner mellom *egenskaper ved bedriftene* (antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, gjeldsandel¹², omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i) og *bruken av utenlandske forsikringsselskaper* (livs-/pensjonsforsikring og skadeforsikring) fortøner bildet seg som illustrert i tabellen nedenfor.

Tabell 7: Sammenhenger mellom egenskaper ved bedriftene og bruk av tjenester fra utenlandske forsikringsselskaper

Variabler	Pensjons- og livsforsikring	Skadeforsikring
Antall ansatte i hele bedriften	0,40 **	0,20 *
Antall ansatte i Norge	0,16	-0,07
Antall ansatte i utlandet	0,39 **	0,24 *
Gjeldsandel	0,02	-0,06
Omsetning	0,55 **	0,12
Eksportomsetning	0,54 **	0,13
Virksomhet i antall land	0,10	0,17

* P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Resultater og konklusjoner (forsikringsselskaper): (1) *Livs- og pensjonsforsikring*: Resultatene viser at bruk av livs- og pensjonsforsikring i utenlandske forsikringsselskaper øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall egne ansatte i utlandet og omsetning/eksportomsetning. (2) *Skadeforsikring*: Bruk av skadeforsikring i utenlandske forsikringsselskaper øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften og antall egne ansatte i utlandet.

Dette betyr at dess flere ansatte i hele bedriften og dess flere egne ansatte i utlandet, dess mer skade- og livsforsikring kjøpes av utenlandske forsikringsselskaper. I tillegg er det slik at økende omsetning/eksportomsetning medfører økende bruk av utenlandske livs- og pensjonsforsikringer.

¹² Vi benytter "Hvor stor andel er dette av deres totale kapital" som mål på bedriftenes gjeld. Årsaken til at "størrelsen på total gjeld" ikke er tatt med i korrelasjonsanalysene er at denne variabelen samvarierer høyt med andre mål på bedriftens størrelse (desto større bedriftene er desto større er den totale gjelden).

Totalt sett kan man konkludere med at det i stor grad er bedriftenes grad av internasjonalisering som bestemmer bruken av utenlandske finansinstitusjoner. Dette gjelder for både banker/kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper. På bakgrunn av disse resultatene kan man stille spørsmål om norske finansinstitusjoner på en fullgod måte makter å betjene norske bedrifter med stor internasjonal virksomhet.

3.5 Valg og tilfredshet med finansinstitusjoner

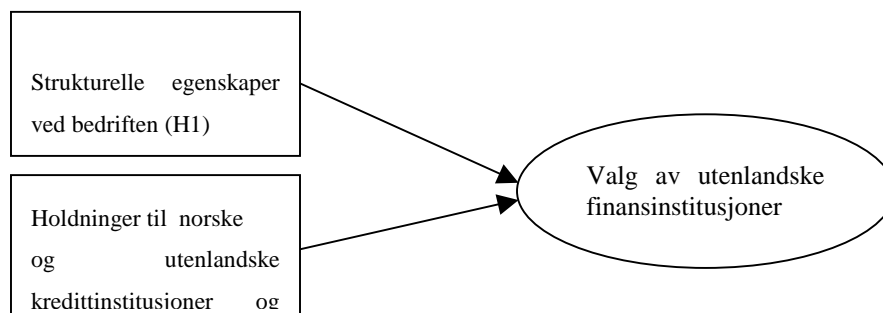
Innledning: Nedenfor presenteres resultatene fra en rekke regresjonsanalyser som identifiserer den relative viktighet av ulike egenskaper ved kredittinstitusjoner/banker og forsikringsselskaper. Regresjonene er foretatt blokkvis for at modellene skal ha nok antall frihetsgrader. På den måten oppnår man mest mulig robuste modeller. Etter hver tabell med regresjonsmodeller kommenteres resultatene.

Antatte sammenhenger: Et sentralt spørsmål knyttet til valg av norske eller utenlandske finansinstitusjoner er følgende: Hvilke sammenhenger kan vi forvente mellom strukturelle egenskaper, holdninger og faktiske valg mellom norske og utenlandske finansinstitusjoner? To hovedhypoteser kan settes opp: (H1) Det er de strukturelle egenskapene ved bedriftene som dominerer ved valg av norske eller utenlandske finansinstitusjoner. Dette kan begrunnes med at de strukturelle egenskapene er helt avgjørende for bedriften. En slik strukturell egenskap er internasjonalisering (målt ved for eksempel "antall egne ansatte i utlandet" eller "antall land man har egen virksomhet i"). Man kan derfor anta at økende internasjonalisering medfører at bedriftene blir mer eksponert mot utenlandske finansinstitusjoner og lar dette i større grad styre valg av finansiell leverandør.

På den annen side kan det settes opp en alternativ hypotese: (H2) Det er holdningene man har som dominerer valg av norske eller utenlandske finansinstitusjoner. Dette kan begrunnes med at holdningene man har er styrende for den faktiske atferd. Det finnes mye litteratur som støtter denne hypotesen. Antagelsen er at bedriftenes valg i stor grad bygger på de holdninger og vurderinger man har opparbeidet seg over tid. Holdningene er styrende for atferden i markedet og i forhold til vurderinger av blant annet finansinstitusjoner (se for eksempel Ajzen og Fishbein (1980) eller Ajzen (1988)). Av den grunn vil det være interessant å se de to hypotesene opp mot hverandre. Er det H1 eller H2 som er mest avgjørende for de valg som foretas mellom norske kontra utenlandske finansinstitusjoner.

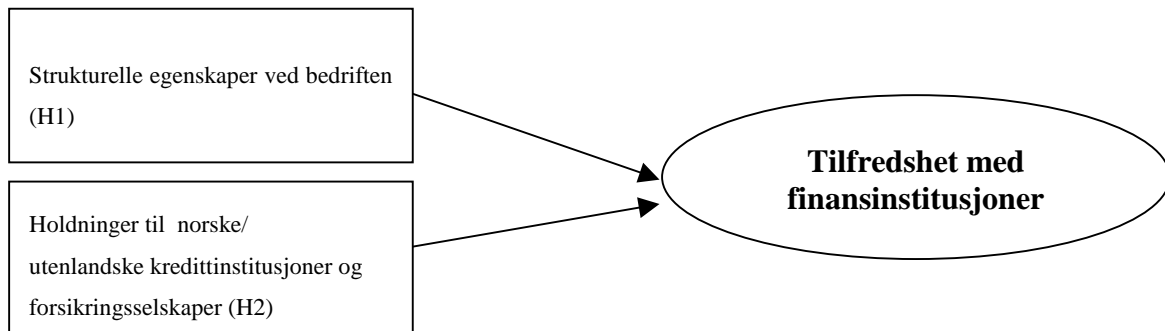
Nedenfor er det tegnet opp to modeller. I den første modellen (modell 3.5.1a) er strukturelle egenskaper ved bedriften (H1) og holdninger til norske og utenlandske kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper (H2) satt opp som to uavhengige variabler. Den avhengige variabelen er faktisk valg mellom norske eller utenlandske finansinstitusjoner (dette kan være om man faktisk har lån, valuta, betalingsformidling eller andre tjenester i norske eller utenlandske finansinstitusjoner).

Modell 3.5.1a: *Sammenhenger mellom strukturelle egenskaper, holdninger og valg av utenlandske finansinstitusjoner*

I modell 3.5.1b er strukturelle egenskaper (H1) og holdninger (H2) satt opp som to uavhengige variabler. Den avhengige variabelen er total tilfredshet med norske og utenlandske kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper.

Modell 3.5.1b: *Sammenhenger mellom strukturelle egenskaper, holdninger og tilfredshet med kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper*

Metode: For å teste de alternative hypotesene er det benyttet regresjonsmodeller. Resultatene fra disse regresjonene er satt opp i tabeller. I tabellene rapporteres verdier for **R**, **F**, **d.f.** og signifikansnivå¹³. **R** står for hvor mye av variansen i den avhengige variabelen som modellen forklarer. Adj. R^2 betyr at den forklarte variansen er justert for antall frihetsgrader i modellen. Dersom Adj. $R^2 = 0,34$ betyr dette at de uavhengige variablene i modellen forklarer 34% av variansen i den avhengige variabelen. Dette betyr at desto høyere verdi på Adj. R^2 , desto sterkere er modellen til å forklare variasjonene. **F** står for modellens signifikansnivå. F er en testvariabel for modellen og dersom verdien på $F > 2$ er modellen som helhet signifikant. **D.f.** betyr antall frihetsgrader i modellen.

Størrelsen på regresjonskoeffisientene sier noe om hver sterke sammenhenger det er mellom de ulike uavhengige variablene og den avhengige variabel. Vi kan ikke benytte størrelsen på koeffisientene til å rangere viktigheten av de ulike uavhengige variablene. Grunnen til dette er at den enkelte koeffisient blir påvirket av både antall uavhengige variabler og hvilke uavhengige variabler som er med i modellen. Resultatene angir styrken på sammenhengene og om disse er signifikante, men vi foretar ingen rangering av de uavhengige variablene.

De etterfølgende tabeller inneholder informasjon om hvordan ulike kriterier vurderes alt etter om bedriftene har lån i norske eller utenlandske finansinstitusjoner. I den første kolonnen er de uavhengige variablene satt opp. I kolonne to er resultatene for det totale utvalget presentert (N=95)¹⁴.

På de neste sidene rapporteres resultatene fra (1) regresjoner for banker og kredittinstitusjoner (del 3.5.1) og (2) regresjoner for forsikringsselskaper (del 3.5.2).

¹³ De signifikante resultater er uthevet og markert med stjerner. Dersom det er en stjerne betyr det at man med 90% sikkerhet kan fastslå at variabelen er signifikant (en stjerne betyr at $p = 0,10$. P sier noe om sannsynlighet og i dette tilfellet er det 10% sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter, eller sagt med andre ord: det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter). Er det to eller tre stjerner betyr det at man er henholdsvis 95 eller 99% sikker på at variabelen er statistisk signifikant (to stjerner betyr at $p = 0,05$, dvs. 5% sannsynlighet for tilfeldige resultater. Tre stjerner betyr at $p = 0,01$, dvs. 1% sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter). Dette betyr at desto flere stjerner som står etter en variabel, desto mer sikker kan man være på at det ikke er tilfeldigheter som gjør at nettopp denne variabelen er viktig.

¹⁴ Det er de standardiserte Beta koeffisientene som er rapportert i denne kolonnen. Vanligvis er det slik at desto høyere verdi det er på denne Betaen, desto viktigere er variabelen for å forklare variasjonen i den avhengige variabelen. Vi velger ikke å rapportere en slik rangering fordi det kan være egenskaper i datamaterialet som vanskeliggjør en slik fortolkning.

3.5.1 Regresjoner for banker og kredittinstitusjoner

I tabell 8 er den avhengige variabelen andel bruk av lån i utenlandske selskaper. Dette spørsmålet måler bedriftenes faktiske bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner. De uavhengige variablene er spørsmål som fanger opp strukturelle egenskaper (eksponering mot utlandet) og vurderinger/holdninger til kredittinstitusjoner/banker (spørsmålene 3.1 - 3.43)¹⁵. Som tidligere påpekt ønsker vi altså å se om det er de strukturelle egenskapene ved bedriftene (H1) eller holdningene til norske og utenlandske kredittinstitusjoner (H2) som forklarer faktisk bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner.

Tabell 8: Regresjon mot bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner

Variabler:	Hele utvalget
Den avhengige variabelen er: Faktisk bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner	
De uavhengige variablene er:	
1. Grad av eksponering mot utlandet (eksport og antall ansatte i utlandet)	0,67 ***
2. Norske kredittinstitusjoner stiller større tilleggskrav for å yte lån, sammenliknet med utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.2) + Norske kredittinstitusjoner gir dårligere priser på lån enn sine utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.3) (summert variabel for spørsmålene 3.2 og 3.3)	0,54 **
3. Norske banker tilbyr bedre systemer for betalingsformidling enn utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.7) + Norske banker gir bedre priser på betalingsformidling enn utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.8) + Betalingssystemer i norske banker har et bedre internasjonalt nettverk enn systemer i utenlandske banker (spørsmål 3.10) (summert variabel for disse tre spørsmålene)	-0,64 **
4. Norske banker er bedre enn utenlandske til å dekke vår bedrifts valutarisiko (spørsmål 3.12) + Norske banker er bedre enn utenlandske mht. å tilby renteavtaler (spørsmål 3.14) (summert variabel for disse to spørsmålene)	0,64 **
Adj. R² – variansen	0,39
F – testvariabel	3,0
d.f. – frihetsgrader	27
** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	
*** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	

Resultater: Dette betyr at hypotese H1 bekreftes. De strukturelle egenskapene ved bedriftene uttrykt som grad av internasjonalisering er med på å signifikant forklare variasjonen i den avhengige variabelen. I tillegg er noen av holdningsmålene (H2) også signifikante for hvorvidt man velger lån i norske eller utenlandske kredittinstitusjoner. De tre holdningsmålene som er signifikante er spørsmålene 3.2/3.3, 3.7/3.9/3.10 og 3.12/3.14¹⁶. Dette kan vi fortolke på følgende måte: For det første øker faktisk bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner med økende eksport og økende antall ansatte i utlandet. Dernest øker faktisk bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner dersom bedriftene opplever at norske kredittinstitusjoner stiller større tilleggskrav og gir dårligere priser, og videre dersom bedriftene ikke opplever at norske banker tilbyr bedre systemer for betalingsformidling, bedre priser på betalingsformidling eller bedre internasjonalt nettverk vedrørende betalingssystemer. Et noe overraskende funn er det videre at faktisk bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner også øker dersom bedriftene opplever at norske banker er bedre til å dekke bedriftens valutarisiko og å tilby renteavtaler enn utenlandske banker. Vi må være forsiktige med å tolke dette funnet og understreke at det også kan være mulige feilkilder.

¹⁵ Dersom to eller flere spørsmål er summert sammen er enkeltspørsmål reversert (snudd) slik at meningsinnholdet i den summerte variabelen er konsistent.

¹⁶ De summerte variablene fremkommer ved at man adderer variablene sammen og dividerer på antall variable som inngår under summetegnet. Eksempel: (3.2 + 3.3) / 2. Dette er en standard fremgangsmåte for å redusere antall variabler. Variabler som er høyt internt korrelerte og som lader på samme faktor i en faktoranalyse. Ved å lage slike summerte variabler vil en direkte sammenlikning med gjennomsnittsverdier for enkelttegenskaper ikke gi mening. En slik sammenlikning lar seg bare gjøre ved å se på gjennomsnittsverdien for den summerte variabelen. Foretar vi en slik sammenlikning finner vi støtte for de tre fortolkningene som gjøres ut fra regresjonsmodellen.

Konklusjoner (faktisk bruk av lån i utenlandske banker/kredittinstitusjoner): Disse resultatene tyder på at både strukturelle egenskaper ved bedriftene og bedriftenes holdninger til norske kontra utenlandske banker og kredittinstitusjoner påvirker faktisk bruk av lån i utenlandske banker. Bedriftenes grad av internasjonalisering og opplevelsen av at norske banker stiller større tilleggskrav, gir dårligere priser samt at de generelt sett ikke er bedre på betalingsformidling synes å være særlig sentrale faktorer.

I den videre rapporteringen av resultatene er den avhengige variabelen total tilfredshet med norske i forhold til utenlandske kredittinstitusjoner (spørsmål 5.1 - 5.7). De uavhengige variablene er de samme som ovenfor (eksponering mot utlandet og spørsmålene 3.1 - 3.43). Her ønsker vi å undersøke om det er de strukturelle egenskapene ved bedriftene (H1) eller holdningene til norske og utenlandske kredittinstitusjoner (H2) som forklarer tilfredshet med norske kredittinstitusjoner i forhold til utenlandske. Resultatene illustreres i tabellene 9 og 10.

Tabell 9: Regresjon mot tilfredshet med norske banker/kredittinstitusjoner kontra utenlandske

Variabler:	Hele utvalget
Den avhengige variabelen er: Tilfredshet med norske i forhold til utenlandske kredittinstitusjoner (spørsmålene 5.1 - 5.7).	
De uavhengige variablene er:	
1. Grad av eksponering mot utlandet (eksport og antall ansatte i utlandet)	-0,14
2. Totalt sett gir norske kredittinstitusjoner bedre lånebetingelser enn utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.1) + Norske kredittinstitusjoner har mer fleksible lånebetingelser enn utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.4)	0,77 **
3. Norske kredittinstitusjoner stiller større tilleggskrav for å yte lån, sammenliknet med utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.2) + Norske kredittinstitusjoner gir dårligere priser på lån enn sine utenlandske konkurrenter (spørsmål 3.3) (summert variabel for spørsmålene 3.2 og 3.3)	-0,43 *
Adj. R² – variansen	0,41
F – testvariabel	3,3
d.f. – frihetsgrader	26
* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	
** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	

Tabell 10: Regresjon mot tilfredshet m/norske banker/kredittinstitusjoner kontra utenlandske

Variabler:	Hele utvalget
Den avhengige variabelen er: Tilfredshet med norske i forhold til utenlandske kredittinstitusjoner (spørsmålene 5.1 - 5.7).	
De uavhengige variablene er:	
1. Grad av eksponering mot utlandet (eksport og antall ansatte i utlandet)	0,05
2. Norske banker er mer innovative enn utenlandske i forhold til det å lansere nye produkter (spørsmål 3.24)	0,21 *
3. Totalt sett er det bedre personlig service i norske enn i utenlandske kredittinstitusjoner (spørsmål 3.26)	0,31 **
4. Norske banker er mer villige til å opprettholde lån i nedgangstider for bedriften enn utenlandske banker med filialnett i Norge (spørsmål 3.35)	0,25 **
5. Utenlandske banker har mer relevant markeds kunnskap enn norske (spørsmål 3.39)	-0,27 **
Adj. R² – variansen	0,70
F – testvariabel	11,8
d.f. – frihetsgrader	51
* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	
** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter	

Resultater: Hypotese H1 forkastes. De strukturelle egenskapene forklarer ikke signifikant variasjonen i den avhengige variabelen. Det er de enkelte holdningsmålene (H2) som er avgjørende for hvor tilfreds bedriftene er med norske kredittinstitusjoner sammenliknet med utenlandske. Det er seks (2 + 4) holdningsmål som er signifikante (jf. tabell 10). Dette kan vi fortolke på følgende måte: Bedriftenes tilfredshet med norske kredittinstitusjoner i forhold til utenlandske øker dersom norske kredittinstitusjoner gir bedre og mer fleksible lånebetingelser, oppfattes som mer innovative, gir bedre personlig service og er mer villige til å opprettholde lån i nedgangstider enn utenlandske kredittinstitusjoner. Videre reduseres

tilfredsheten med norske kredittinstitusjoner sammenlignet med utenlandske når norske kredittinstitusjoner stiller større tilleggskrav og gir dårligere priser på lån enn utenlandske, og når utenlandske har mer relevant markedskunnskap enn norske.

Konklusjoner (tilfredshet): Disse resultatene tyder på at det er bedriftenes holdninger til norske og utenlandske kredittinstitusjoner som i stor grad forklarer hvor tilfreds bedriftene er med norske kredittinstitusjoner sammenlignet med utenlandske. De strukturelle egenskapene ved bedriftene uttrykt som grad av eksponering mot utlandet synes ikke å være avgjørende.

3.5.2 Regresjoner for forsikringsselskaper

Nedenfor rapporteres de funn som fremkom ved ulike regresjoner for valg av norsk eller utenlandsk forsikringsselskap. I tabell 11 er den avhengige variabelen andel bruk av skadeforsikring i utenlandske selskaper (spørsmål 4.3)¹⁷. Dette spørsmålet måler bedriftenes faktiske bruk av utenlandske skadeforsikringer. De uavhengige variablene er spørsmål som fanger opp strukturelle egenskaper (eksponering mot utlandet) og vurderinger/holdninger til forsikringstjenester (spørsmålene 4.4 - 4.20). Som for bruk av utenlandske kredittinstitusjoner, ønsker vi å få frem om det er de strukturelle egenskapene ved bedriftene (H1) eller bedriftenes holdninger til norske og utenlandske forsikringsselskaper (H2) som forklarer faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring.

Tabell 11: Regresjon mot bruk av utenlandsk skadeforsikring

Variabler:	Hele utvalget
Den avhengige variabelen er: Faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring (spørsmål 4.3).	
De uavhengige variablene er:	
1. Grad av eksponering mot utlandet (eksport og antall ansatte i utlandet)	-0,07
2. Norske FS tilbyr dårligere priser enn utenlandske FS (spørsmål 4.5)	-0,32 **
3. Personlige kontakter er avgjørende for valg av FS (spørsmål 4.11)	-0,33 **
4. Velger utenlandsk forsikringsselskap framfor norsk, dersom betingelsene er bedre (spørsmål 4.18)	0,26 *
5. Norske FS kan lettere opparbeide seg spesifikk kunnskap om vår bedrift enn et utenlandsk selskap (spørsmål 4.19)	-0,24 *
Adj. R² – variansen	0,21
F – testvariabel	2,7
d.f. – frihetsgrader	49

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Resultater: De strukturelle egenskapene er ikke med på å signifikant forklare variasjonen i den avhengige variabelen (H1). Det er de enkelte holdningsmålene (H2) som er avgjørende for hvorvidt man velger norsk eller utenlandsk skadeforsikring. De fire holdningsmålene som er signifikante er spørsmålene 4.5, 4.11, 4.18 og 4.19. Dette kan vi fortolke på følgende måte: For det første øker faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring dersom bedriftene opplever at betingelsene i de utenlandske selskapene generelt er bedre enn i norske. Videre reduseres faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring dersom bedriftene opplever det som avgjørende å ha gode personlige kontakter, og dersom de opplever at norske forsikringsselskaper lettere opparbeider seg spesifikk kunnskap om bedriften. Et noe overraskende funn er at faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring reduseres dersom bedriftene opplever at norske

¹⁷ Det må presiseres at vi bare benytter de som har skadeforsikring i utenlandske forsikringsselskaper. Årsaken til at livs-/pensjonsforsikring ikke er tatt med skyldes det begrensede antall bedrifter som hadde slik forsikring i et utenlandsk selskap.

forsikringsselskap tilbyr dårligere priser enn utenlandske selskap. Dette resultatet må tolkes med varsomhet, og det må understrekes at resultat også kan skyldes mulige feilkilder. En mulig fortolkning som vi kommer nærmere inn på under pkt. 3.6, er at norske bedrifter som har konkret erfaring med utenlandske forsikringsselskaper faktisk vurderer norske som prismessig like gode som utenlandske. Bedriftenes svar kan dermed gi et noe kunstig funn. Man bør derfor ikke legge særlig vekt på dette resultatet.

Konklusjoner (bruk av utenlandsk skadeforsikring): Resultatene tyder på at de strukturelle egenskapene ved bedriftene uttrykt som grad av eksponering mot utlandet ikke er avgjørende for faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring. Derimot synes bedriftenes holdninger til norske og utenlandske forsikringsselskaper å påvirke faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring. Sentrale faktorer er: generelle betingelser, de personlige kontakter og forsikringsselskapenes evne til å opparbeide seg spesifikk bedriftskunnskap.

I den videre rapporteringen av resultatene er den avhengige variabelen tilfredshet med norske i forhold til utenlandske forsikringsselskaper (spørsmål 5.8 - 5.14). De uavhengige variablene er de samme som ovenfor (eksponering mot utlandet og spørsmålene 4.4 - 4.20). Vi ønsker å undersøke om det er de strukturelle egenskapene ved bedriftene (H1) eller holdningene til norske og utenlandske forsikringsselskap (H2) som forklarer tilfredshet med norske forsikringsselskap i forhold til utenlandske. Resultatene er illustrert i tabellen nedenfor.

Tabell 12: Regresjon mot tilfredshet m/norske forsikringsselskaper (FS) kontra utenlandske

Variabler:	Hele utvalget
Den avhengige variabelen er: Tilfredshet med norske i forhold til utenlandske forsikringsselskaper (spørsmålene 5.8 - 5.14).	
De uavhengige variablene er:	
1. Grad av eksponering mot utlandet (eksport og antall ansatte i utlandet)	0,12
2. Norske FS er mer innovative enn utenlandske FS i forhold til å lansere nye tjenester (spørsmål 4.9)	0,29 *
3. Vår bedrift er svært interessert i å bytte FS (spørsmål 4.12)	-0,39 **
4. Norske FS har et viktig konkurransefortrinn fordi de er lokalisert nærmere vårt hovedkontor (spørsmål 4.14)	0,31 **
Adj. R² – variansen	0,67
F – testvariabel	6,1
d.f. – frihetsgrader	46

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Resultater: De strukturelle egenskapene er ikke med på signifikant å forklare variasjonen i den avhengige variabelen (H1). Det er holdningsmålene (H2) som avgjør hvorvidt man er tilfreds eller ikke med forsikringsselskaper. De tre holdningsmålene som er signifikante, er spørsmålene 4.9, 4.12 og 4.14. Dette tolkes på følgende måte: Bedriftenes tilfredshet med norske forsikringsselskap i forhold til utenlandske øker når norske forsikringsselskaper oppfattes som mer innovative enn utenlandske og når bedriftene oppfatter at norske forsikringsselskaper har et viktig konkurransefortrinn fordi de er lokalisert nærmere bedriftens hovedkontor. Videre reduseres bedriftenes tilfredshet med norske forsikringsselskap i forhold til utenlandske når bedriftene er sterkt interessert i å bytte forsikringsselskap¹⁸.

Konklusjoner (tilfredshet): Resultatene tyder på at det er bedriftenes holdninger til norske og utenlandske forsikringsselskap som i stor grad forklarer hvor tilfreds bedriftene er med forsikringsselskaper. De strukturelle egenskapene synes ikke å være avgjørende.

¹⁸ I tillegg til de tre signifikante variablene var det tre variabler som samvarierte relativt sterkt med den avhengige variabelen. Det vil si at de nesten var signifikante i modellen. Disse tre variablene var spørsmål 4.4., 4.6 og 4.10. Dette betyr at norske forsikringsselskaper også kan satse ressurser på følgende tre konkurranseparametre: (1) betingelser, (2) fleksibilitet i betingelsene og (3) personlig service.

3.6 Forskjeller i vurderinger av norske og utenlandske kredittinstitusjoner og forsikringselskaper

Ved å gjennomførte en rekke ANOVA analyser (variansanalyser) av datamaterialet får vi fram forskjeller mellom grupper av bedrifter. Gruppene svargivning sammenliknes for hvert delspørsmål, og en t-test bekrefter hvorvidt forskjellene er statistisk signifikante.

Spesielt høye eller lave verdier på enkeltspørsmål blir ikke kommentert. Dette skyldes at svarene på slike skalaer ikke kan fortolkes som absolutte verdier fordi man ikke har noe referansepunkt. Dersom spørsmålene ble sammenlignet med faktisk bruk av en tjeneste, ville man lettere kunne forankre tallverdiene i forhold til hverandre. Dette er det ikke lagt opp til i denne undersøkelsen.

I tabellene nedenfor er bedriftenes vurdering av banker og forsikringselskaper oppgitt som gjennomsnittsverdier for ulike grupper. De vurderinger som er signifikant forskjellige på tvers av gruppene er avmerket i kolonnen lengst til høyre. De signifikante resultater er også markert med stjerner¹⁹. Vi starter med å se på forskjellen mellom de som har/ikke har lån i utenlandske selskaper.

Tabell 13: Forskjeller mellom bedrifter med og uten lån i utlandet

Variabler (del 1 og 2 i spørreskjemaet)	Hele utvalget (gj.snitt)	Kun lån i norske kredittinst.	Lån i utenlandske kredittinst.	Signifikante forskjeller
Antall ansatte i Norge - Del 1 i spørreskjemaet	767,04	440,30	1047,83 *	Signifikant
Antall ansatte i utlandet	1457,78	40,85	2917,28 *	Signifikant
Størrelse på total gjeld (mill. NOK)	1200,56	375,63	2086,17 ***	Signifikant
Hvor stor andel av gjelden er deres totale kapital (%)	49,12	47,95	51,20	-
Årlig omsetning (mill. NOK)	2345,87	1050,87	3638,72 *	Signifikant
Eksportomsetning (mill. NOK)	1427,72	229,14	2652,87 *	Signifikant
Antall land man har virksomhet i	6,09	1,29	7,80 ***	Signifikant
Andel av lån i utlandet - Del 2 i spørreskjemaet	25,39	,00	50,24 ***	Signifikant
Tilrettelegging av lån i syndikater (% i utenlandsk inst.)	9,57	1,74	17,92 ***	Signifikant
Betalingsformidling (% i utenlandsk inst.)	11,27	4,80	17,46 ***	Signifikant
Valutatjenester (% i utenlandsk inst.)	14,93	4,57	24,65 ***	Signifikant
Verdipapirer (% i utenlandsk inst.)	5,5	2,83	8,04	-
Innskudd (% i utenlandsk inst.)	11,83	2,29	20,97 ***	Signifikant
Fondsforvaltning (% i utenlandsk inst.)	3,04	2,17	3,83	-
Tilrettelegging av emisjoner (% i utenlandsk inst.)	6,45	1,30	11,77 ***	Signifikant
Finansiell rådgivning (% i utenlandsk inst.)	9,69	1,83	16,40 ***	Signifikant
Lån: Andel i norske kredittinst. (%)	61,34	80,32 ***	47,01	Signifikant
Lån: Andel i utenlandske kredittinst. (%)	22,29	2,08	39,63 ***	Signifikant
Lån: Andel i andre norske finansieringsformer (%)	7,52	14,30 **	2,29	Signifikant
Lån: Andel i andre utenl. finansieringsformer (%)	7,19	,58	10,33 **	Signifikant

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

*** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Tendensen er klar: De bedriftene som har lån i utenlandske selskaper har signifikant flere ansatte i Norge og i utlandet, de har større total gjeld, større omsetning og eksportomsetning, samt flere land der de har egen virksomhet kontra bedrifter med lån i Norge. I tillegg har bedrifter med lån i utlandet mer bruk av utenlandske tilretteleggere ved syndikater, mer betalingsformidling, mer valutatenester, mer innskudd, mer tilrettelegging av emisjoner og mer finansiell rådgivning i utenlandske selskaper kontra bedrifter med lån i Norge.

¹⁹ Se forklaring i del 3.4

Dette betyr at internasjonalisering av bedriften i form av egne ansatte i utlandet, høy eksportomsetning og virksomhet i mange land medfører signifikant større bruk av utenlandske banker og kredittinstitusjoner.

3.6.1 Forskjeller i vurderinger av spesifikke banktjenester for bedrifter m/u lån i utlandet

Nedenfor er gjennomsnittsverdiene for spørsmålene om banktjenester vurdert mellom gruppene med og uten lån i utenlandske kredittinstitusjoner.

Tabell 14: Forskjeller mellom bedrifter med og uten lån i utlandet - spørsmål om banktjenester

Variabler - banktjenester (jf. vedlegg 1 – spørreskjemaet)	Hele utvalget (gj.snitt)	Kun lån i norske kredittinst.	Lån i utenlandske kredittinst.	Signifikante forskjeller
3.1 Norske kredittinstitusjoner gir bedre lånebetingelser	2,87	3,13	2,74	-
3.2 Norske kredittinstitusjoner stiller større tilleggskrav	3,06	2,89	3,19	-
3.3 Norske kredittinstitusjoner gir dårligere priser på lån	3,23	3,50	3,02	-
3.4 Norske kredittinstitusjoner har mer fleksible lånebetingelser	3,77	3,88	3,74	-
3.5 Norske kredittinstitusjoner har stor nok kapasitet	4,38	5,21 ***	3,68	Signifikant
3.6 Norske kredittinstitusjoner har en ulempe pga. kapasitet	2,67	2,50	2,80	-
3.7 Norske banker tilbyr bedre systemer for betalingsformidling	4,24	4,57	4,05	-
3.8 Norske banker gir dårligere priser på betalingsformidling	3,00	3,03	3,00	-
3.9 Norske banker er mer innovative mht betalingsformidling	3,99	4,09	3,90	-
3.10 Norske banker har dårligere nettverk av betalingsformidling	3,53	3,40	3,56	-
3.11 Norske banker har dårligere spekter av valuta	2,93	3,08	2,83	-
3.12 Norske banker er bedre til å dekke valutarisiko	3,23	3,29	3,18	-
3.13 Norske banker gir dårligere priser på valutatenester	3,42	3,63	3,25	-
3.14 Norske banker er bedre på renteavtaler	3,17	3,21	3,11	-
3.15 Norske banker gir dårligere betingelser på innskudd	2,91	2,97	2,88	-
3.16 Vi har større tillit til norske banker mht. lønnsom plassering	3,51	3,84 *	3,29	Signifikant
3.17 Norske banker gir bedre priser på innskudd	3,41	3,55	3,32	-
3.18 Norske institusjoner er bedre på plasseringer av verdipapirer	3,65	3,70	3,67	-
3.19 Norske institusjoner er bedre på fondsplasseringer	3,09	3,00	3,10	-
3.20 Norske meglerhus har dårligere kompetanse	3,19	2,94	3,31	-
3.21 Norske meglerhus benyttes ved emisjoner i Norge	4,72	4,64	4,75	-
3.22 Utenlandske meglerhus benyttes ved emisjoner i utlandet	4,74	4,43	4,87	-
3.23 Norske kredittinst. er mer villig til å gi lån det er knyttet risiko til	3,43	3,24	3,59	-
3.24 Norske banker er mer innovative	3,20	3,48	3,05	-
3.25 Personlige relasjoner er avgjørende for valg av bank	4,00	3,93	4,05	-
3.26 Bedre personlig service i norske kredittinstitusjoner	3,63	3,72	3,55	-
3.27 Norske banker har god kompetanse til finansiell rådgivning	4,65	4,84 *	4,45	Signifikant
3.28 Norske kredittinstitusjoner har mer kunnskap om vår bransje	4,15	4,48 *	3,95	Signifikant
3.29 Vi er svært interessert i å bytte hovedbankforbindelse	2,23	2,16	2,26	-
3.30 Usikkert om vi vil velge en norsk bank som hovedbankforbindelse	2,98	2,70	3,17	-
3.31 Kjøper de billigste banktjenester i markedet	3,19	3,28	3,16	-
3.32 Utenlandske kredittinst. er bedre pga. nærhet til intern. markeder	3,65	3,68	3,67	-
3.33 Norske kredittinst. er bedre pga. lokalisering nær vårt hovedkontor	4,00	4,11	3,84	-
3.34 Mindre spekter av relevante produkter i norske banker	3,28	3,42	3,25	-
3.35 Norske banker er mer villige til å opprettholde lån i nedgangstider kontra utenlandske med filialer i Norge	3,91	3,93	3,90	-
3.36 Norske banker er mer villige til å opprettholde lån i nedgangstider kontra utenlandske uten filialer i Norge	4,41	4,36	4,45	-
3.37 Store byttekostnader forbundet med å skifte bank	3,87	3,58	4,10 *	Signifikant
3.38 Tilfredsstillende nett av samarbeidsbanker ute	3,72	3,90	3,58	-
3.39 Utenlandske banker har mer relevant markedskunnskap	3,14	3,09	3,15	-
3.40 Totale løsninger med få langsiktige bankrelasjoner	4,71	4,67	4,81	-
3.41 Norsk kredittinstitusjoner får lettere kunnskap om vår bedrift	4,21	4,43	4,00	-
3.42 Ønsker flere bankforbindelser for å få gode betingelser	3,63	3,16	4,12 ***	Signifikant
3.43 Hvor lenge har dere hatt deres hovedbankforbindelse	18,2	16,7	20,32	-

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

*** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Bedriftene i utvalget som kun har lån i norske kredittinstitusjoner er signifikant *mer enige* i

følgende påstander (i forhold til bedrifter med lån i utlandet): Norske kredittinstitusjoner har stor nok kapasitet (*spørsmål 3.5*). Vi har tillit til at norske banker plasserer forvaltningskapital på en mer lønnsom måte (*spørsmål 3.16*). De oppfatter også at norske banker har god nok kompetanse til finansiell rådgivning (*spørsmål 3.27*) og at norske banker har mer kunnskap om vår bransje (*spørsmål 3.28*). På den annen side er det slik at bedriftene i utvalget som har lån i utlandet er signifikant *mer enige* i følgende påstander (sett i forhold til bedrifter uten lån i utlandet): Det er store byttekostnader forbundet med å skifte bank (*spørsmål 3.37*) og de ønsker flere bankforbindelser for å oppnå konkurransedyktige betingelser (*spørsmål 3.42*).

3.6.2 Forskjeller i vurderinger av spesifikke forsikringstjenester i bedrifter m/u forsikring utenlands

Funnene fra ANOVA analysen for spesifiserte forsikringstjenester er vist nedenfor for bedrifter med og uten skadeforsikring²⁰ i utenlandske forsikringsselskaper.

Tabell 15: Forskjeller mellom bedrifter m/u skadeforsikring i utlandet - forsikringstjenester

Variabler - forsikringstjenester (jf. vedlegg 1 - spørreskjemaet)	Hele utvalget (gj.snitt)	Kun skadeforsikring i Norge	Skadeforsikring i utlandet	Signifikante forskjeller
4.1. Hvor lenge har dere hatt deres nåværende FS (antall år)	7,82	8,14	7,24	-
4.4. Totalt sett gir norske FS bedre service?	3,08	3,16	3,00	-
4.5 Norske FS tilbyr dårligere priser enn utenlandske FS	4,86	5,17 *	3,73	Signifikant
4.6 Norske FS er mer fleksible i sine betingelser	3,38	3,39	3,25	-
4.7 Norske FS har tilstrekkelig kapasitet	4,24	4,07	4,63	-
4.8 Norske FS har nok kompetanse	4,52	4,50	4,65	-
4.9 Norske FS er mer innovative	3,05	3,03	3,07	-
4.10 Norske FS har bedre personlig service	3,61	3,64	3,60	-
4.11 Personlige kontakter er avgjørende for valg	3,44	3,78 ***	2,80	Signifikant
4.12 Vi er interessert i å bytte FS	2,65	2,72	2,41	-
4.13 Utenl. FS har bedre geografisk tilstedeværelse i viktige markeder	3,25	3,23	3,36	-
4.14 Norske FS er bedre fordi de er lokalisert nærmere vårt hovedkontor	3,83	3,96	3,48	-
4.15 Produktspekteret er dårligere i norske FS	3,35	3,45	3,11	-
4.16 Det er store byttekostnader ved bytte av FS	3,06	3,22	2,87	-
4.17 Norske FS har tilfredsstillende kontaktnett i utlandet	3,72	3,81	3,52	-
4.18 Ville velge utenlandsk fremfor norsk FS ved bedre betingelser	4,00	3,71	4,58 **	Signifikant
4.19 Norske FS opparbeider lettere spesifikk kunnskap om vår bedrift	4,14	4,31 *	3,81	Signifikant
4.20 Utenlandsk tilstedeværelse i Norge er viktig for valg mellom FS	4,24	4,23	4,28	-

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

*** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Bedrifter med skadeforsikringer kun i Norge er signifikant mer enige i at norske forsikringsselskaper tilbyr dårligere priser enn utenlandske selskaper (*spørsmål 4.5*). Personlig kontakt er avgjørende for valg av forsikringsselskap (*spørsmål 4.11*). Norske forsikringsselskaper opparbeider seg lettere spesifikk kunnskap om vår bedrift (*spørsmål 4.19*). Bedrifter med skadeforsikringer i utlandet er signifikant mer enige i at de ville valgt utenlandsk framfor norsk forsikringsselskap dersom betingelsene var bedre (*spørsmål 4.18*).

I tillegg til de signifikante funnene tyder tallene på at bedrifter med forsikringer i utlandet er mindre opptatt av at forsikringsselskapet ligger i nærheten av bedriftens hovedkontor (*spørsmål 4.14 - signifikant på 12% nivå*). Videre er det en viss støtte for at bedrifter med

²⁰ Det må presiseres at vi bare bruker de som har skadeforsikring i utenlandske forsikringsselskaper. Årsaken til at livs-/pensjonsforsikring ikke er tatt med skyldes det begrensede antall bedrifter som hadde slik forsikring i et utenlandsk selskap.

forsikringer i utlandet oppfatter at norske selskaper faktisk har nok kapasitet til å kunne dekke deres forsikringsbehov (*spørsmål 4.7 - signifikant på 14 % nivå*).

Det er interessant å legge merke til at bedrifter som kun har skadeforsikring i norske selskaper, sammenlignet med bedrifter som også har utenlandsk skadeforsikring, i større grad mener at norske forsikringsselskaper tilbyr dårligere priser enn utenlandske forsikringsselskaper. Personlig kontakt mellom forsikringsselskap og bedrift synes å være viktigere for valg av forsikringsselskap for bedrifter som kun har skadeforsikring i norske selskaper i forhold til bedrifter som også har utenlandsk skadeforsikring. Der er også verd å legge merke til at bedrifter med forsikringer i utenlandske selskaper ville ha valgt utenlandske selskaper i enda større grad dersom betingelsene var bedre.

3.6.3 Forskjeller i totalvurderinger for bedrifter m/u bruk av utenlandsk finansinstitusjon

Funnene fra ANOVA analysen for totalvurderingene av kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper er vist i tabellen nedenfor. Inndelingen i to grupper er som tidligere: (1) bedrifter med og (2) bedrifter uten lån i utenlandske kredittinstitusjoner/banker eller (1) bedrifter med og (2) bedrifter uten skadeforsikring i utenlandske forsikringsselskaper.

Tabell 16: Forskjeller mellom bedrifter med og uten lån/skadeforsikring i utlandet

Variabler - totalvurderinger (del 4 i spørreskjemaet)	Hele utvalget (gj.snitt)	Ikke lån/skadeforsikring i utlandet (gj.snitt)	Lån/skadeforsikring i utlandet (gj.snitt)	Signifikante forskjeller
Kredittinstitusjoner (KI) / bank:		Kun lån i norske kredittinstitusjoner	Lån i utenlandske kredittinstitusjoner	
5.1 Svært tilfreds med norske KI	4,30	4,48 *	4,14	Signifikant
5.2 Like tilfreds med norske som utenlandske KI	4,13	4,23	4,11	-
5.3 Ut fra pris er vi tilfredse med hovedbankforb.	4,10	4,15	4,02	-
5.4 Norske banker har dekket våre forventninger	4,26	4,61 ***	3,95	Signifikant
5.5 Norske KI har bedre renommé	2,76	2,77	2,71	-
5.6 Større tillit til norske KI	3,24	3,28	3,21	-
5.7 Har større innflytelse på betingelsene i norske KI	3,78	3,78	3,79	-
Forsikringsselskaper (FS):		Kun skadeforsikring i Norge	Skadeforsikring i utlandet	
5.8 Svært tilfredse med norske forsikringsselskap	3,98	4,2 **	3,76	Signifikant
5.9 Like tilfreds med norske som utenlandske FS	3,91	3,84	3,97	-
5.10 Ut fra pris er vi tilfredse med forsikringsselsk.	3,99	4,07	3,88	-
5.11 Norske FS dekker våre forventninger	4,16	4,45 ***	3,90	Signifikant
5.12 Norske FS har bedre renommé	2,76	2,76	2,78	-
5.13 Større innflytelse på betingelsene i norske FS	3,67	3,72	3,65	-
5.14 Norske FS er mer pålitelige mht. forpliktelser	3,22	2,97	3,41	-

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

*** P < .01 - Dvs. at det er 99% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

Forskjeller i tilfredshet for kredittinstitusjoner: Tabell 16 illustrerer forskjellene mellom gjennomsnittsverdiene for bedrifter med utelukkende norske lån og de bedriftene som har lån i utenlandske kredittinstitusjoner. Vi finner en forskjell på 10% nivå mht. (1) ”Totalt sett er vi svært tilfredse med norske kredittinstitusjoner” (*spørsmål 5.1*) og på 1% nivå for (2) ”Så langt har norske banker dekket våre forventninger til banktjenester på en tilfredsstillende måte” (*spørsmål 5.4*). Bedrifter med lån i utlandet er gjennomgående mindre tilfredse med norske banker. De er også mindre tilfredse med norske bankers evne til å dekke bedriftenes forventninger til banktjenester.

Forskjeller i tilfredshet for forsikringsselskaper: Det er to forhold bedriftene skiller på avhengig av om de har eller ikke har skadeforsikring i utenlandske kredittinstitusjoner. Dette

er spørsmålene: ”Totalt sett er vi svært tilfredse med norske forsikringsselskaper” (spørsmål 5.8) og ”Så langt har norske forsikringsselskaper dekket våre forventninger til forsikringstjenester på en tilfredsstillende måte” (spørsmål 5.11). Bedrifter med skadeforsikring i utlandet er gjennomgående mindre tilfredse med norske forsikringsselskaper og deres evne til å dekke forventninger til forsikringstjenester på en tilfredsstillende måte. I tillegg til de signifikant funnene tyder tallene på at bedrifter med skadeforsikring utenlands oppfatter norske forsikringsselskaper som mer pålitelige mht. å oppfylle sine forpliktelser (spørsmål 5.14 - signifikant på 13 % nivå).

Oppsummeringsvis synes det som om bedrifter som har lån og/eller skadeforsikring kun i norske selskaper er gjennomgående mer tilfredse med sine norske leverandører kontra bedrifter med lån og/eller skadeforsikring utenlands. I vedlegg 4 finnes en tilsvarende inndeling som den benyttet ovenfor. I vedlegg fire er gjennomsnittsverdiene delt opp i følgende to grupper: Gruppe 1: Bedrifter uten egne ansatte i utlandet. Gruppe 2: Bedrifter med egne ansatte i utlandet. For en sammenlikning av resultatene, se vedlegg 4.

3.6.4 Forskjeller i vurderinger mellom store og små bedrifter

Ved å gjennomføre en ANOVA analyse av datamaterialet har vi fått frem hvordan store og små bedrifter skiller seg fra hverandre i sine vurderinger av norske og utenlandske banker og forsikringsselskaper. ANOVA analysen ble gjennomført ved å klassifisere små/mellomstore (<200 ansatte) og store (>200 ansatte) bedrifter i to grupper. Gruppens svargivning sammenliknes for hvert delspørsmål, og en t-test bekrefter hvorvidt forskjellene er signifikante. Kun de vurderinger av bank- og forsikringstjenester som er signifikant forskjellige på tvers av gruppene er tatt med i tabellen nedenfor.

Tabell 17: Forskjeller i vurderinger av bank og forsikring for store og små bedrifter

	Små bedrifter < 200 ansatte	Store bedrifter >200 ansatte	Signifikante forskjeller
Bank - del 2 i spørreskjemaet			
3.11 Norske banker har et dårligere spekter av valutaprodukter enn utenlandske	2,58	3,16 **	Signifikant
Forsikring - del 3 i spørreskjemaet			
4.7 Norske FS har tilstrekkelig kapasitet til å dekke vårt behov for forsikringstj.	4,68 *	4,0	Signifikant
4.10 Norske FS har bedre personlig service enn utenlandske FS	4,0 *	3,4	Signifikant
4.12 Vi er interessert i å bytte FS	2,38	2,81 *	Signifikant
4.13 Utenlandske FS har bedre geografisk tilstedeværelse i viktige markeder	2,83	3,44 *	Signifikant
Totalvurderinger - del 4 i spørreskjemaet			
5.10 Ut fra prisen vi betaler er vi tilfredse med tjenestene til våre forsikringsselskaper	4,24 *	3,86	Signifikant

* P < .10 - Dvs. at det er 90% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

** P < .05 - Dvs. at det er 95% sikkert at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter

De forskjellene som er avdekket mellom store og små bedrifter, m/u bank- og forsikringsforbindelser i utlandet, kan summeres opp på følgende måte. For banktjenester foreligger kun ett signifikant funn som omfatter spekteret av valutaprodukter. Store bedrifter er mer enige i at norske banker/kreditinstitusjoner har et dårligere spekter av valutaprodukter (sp. 3.11). For forsikringstjenester er det fem signifikante funn. Små/mellomstore bedrifter er signifikant mer enige (enn store bedrifter) i at: (1) norske forsikringsselskaper har tilstrekkelig kapasitet til å dekke våre behov for forsikringstjenester (sp. 4.7), (2) norske forsikringsselskaper gir bedre personlig service enn utenlandske forsikringsselskaper (sp. 4.10) og (3) ut fra prisen vi betaler

er vi tilfredse med tjenestene til våre forsikringsselskap (sp. 5.10). Store bedrifter er signifikant mer enige (enn små bedrifter) i at: (1) de er mer interessert i å bytte forsikringsselskap (sp. 4. 12) og utenlandske forsikringsselskaper har bedre geografisk tilstedeværelse i viktige markeder (sp. 4.13).

Fullstendige tabeller over alle variabler knyttet til store og små/mellomstore bedrifter finnes i vedlegg 5. Tilsvarende tabeller over gjennomsnittsverdier i ulike bransjer finnes i vedlegg 6.

4 Diskusjon av resultatene

4.1 Oppsummering av de viktigste funn i undersøkelsen

I de 95 bedriftene er det en relativt utbredt bruk av utenlandske finansinstitusjoner. Dette er spesielt tilfelle for lån (26%) og valutatjenester (15,2%). For de øvrige finansielle tjenester er bruken av utenlandske foretak i størrelsesorden rundt 10-12% eller mindre (*se diagram 1*). Bruk av utenlandske forsikringsselskaper varierer betydelig mellom skade og livs-/pensjonsforsikring. Innen skadeforsikring benyttes et utenlandsk forsikringsselskap i 27% av tilfellene. Det tilsvarende tallet for livs-/pensjonsforsikring er 3,4%. Det er med andre ord sterke utenlandske aktører som har en betydelig markedsandel innen lån, valuta og skadeforsikring.

Et hovedspørsmål er hvilke egenskaper som karakteriserer de bedriftene som i særlig grad benytter tjenester fra utenlandske finansinstitusjoner. Dataene viser i grove trekk følgende sammenhenger mellom egenskaper ved bedriftene og bruken av utenlandske kredittinstitusjoner: (1) *Lån*: bruk av lån i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall egne ansatte i utlandet og antall land man har egen virksomhet i. (2) *Valuta*: Bruk av valuta i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall land man har egen virksomhet i. (3) *Innskudd*: Bruk av innskudd i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften og antall egne ansatte i utlandet. (4) *Betalingsformidling*: Bruk av betalingsformidling i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende omsetning og eksportomsetning. (5) *Rådgivning*: Bruk av finansiell rådgivning i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i hele konsernet/bedriften, antall ansatte i Norge, antall egne ansatte i utlandet, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (6) *Syndikater*: Bruk av syndikater i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (7) *Emisjoner*: Bruk av emisjoner i utenlandske kredittinstitusjoner øker med økende antall ansatte i Norge, omsetning, eksportomsetning og antall land man har egen virksomhet i. (8) Bruken av *Verdipapirer* og *Fond* i utenlandske kredittinstitusjoner er ikke påvirket av de egenskaper ved bedriften som finnes i tabellen.

Resultatene for forsikring er at dess flere ansatte i hele bedriften og dess flere egne ansatte i utlandet, dess mer skade- og livsforsikring kjøpes av utenlandske forsikringsselskaper. I tillegg er det slik at økende omsetning/eksportomsetning medfører økende bruk av utenlandske livs- og pensjonsforsikringer.

Totalt sett kan man konkludere med at det i stor grad er bedriftenes grad av internasjonalisering som bestemmer bruk av utenlandske finansinstitusjoner.

Et annet hovedspørsmål er hvordan lånefinansieringen og kapitalplasseringen er fordelt på ulike finansielle foretak. *Lånefinansieringen* til bedriftene i utvalget dekkes inn gjennom norske (60,2%) og utenlandske kredittinstitusjoner (22,7%), samt andre norske og utenlandske finansieringsformer (17,1%). Lånefinansieringen i *norske* kredittinstitusjoner fordeler seg på: (1) DnB 36%, (2) Sparebanker 24%, (3) Kreditkassen 19%, (4) Andre forretningsbanker (Fokus Bank og Bergensbanken) 11% og (5) kredittforetak/ finansieringsselskaper 10%. Lånefinansieringen i *utenlandske* kredittinstitusjoner fordeler seg på: (1) nordiske banker med filialer i Norge 34%, (2) øvrige utenlandske banker uten filialer i Norge 31%, (3) øvrige

utenlandske banker *med* filialer i Norge 16%, (4) nordiske banker *uten* filialer i Norge 12% og (5) utenlandske kredittforetak/finansieringsselskaper 7%.

Kapitalplasseringen til bedriftene i utvalget dekkes inn gjennom norske (61,7%) og utenlandske banker (11%), samt andre plasseringsformer (27,3%). Kapitalplasseringen i *norske* banker fordeler seg på DnB (35%), Kreditkassen (23%), Sparebanker (21%) og andre forretningsbanker (21%). Kapitalplasseringen i *utenlandske* banker fordeler seg slik: (1) nordiske banker *med* filialer i Norge 36%, (2) øvrige utenlandske banker *uten* filialer i Norge 24%, (3) øvrige utenlandske banker *med* filialer i Norge 24% og (4) nordiske banker *uten* filialer i Norge 1%.

Det neste spørsmålet er hvilke kriterier som vektlegges ved valg av finansinstitusjoner. Spørsmålet er forsøkt belyst gjennom en rekke regresjonsanalyser. Hovedfunnene i disse analysene er som følger.

Bank: Bedriftenes grad av internasjonalisering synes i stor grad å påvirke faktisk bruk av utenlandsk kredittinstitusjon. Videre synes faktorer som priser, tilleggskrav og betalingsformidling å være viktig for valg kredittinstitusjon. Dersom betingelsene på disse faktorene er dårlige i norske banker, øker bruken av lån i utenlandske kredittinstitusjoner.

Det er flere forhold som kan vektlegges for at bedriftene skal være tilfredse med sine kredittinstitusjoner. Her kan nevnes faktorer som fleksible lånebetingelser, innovasjoner, service og opprettholde lån i nedgangstider for bedriftene. I tillegg påvirker faktorer som tilleggskrav, priser og markedskunnskap bedriftenes grad av tilfredshet med kredittinstitusjoner.

Forsikring: Bedriftenes grad av internasjonalisering synes derimot ikke å påvirke faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring. Faktisk bruk av utenlandsk skadeforsikring synes i større grad å være påvirket av faktorer som betingelsene generelt, hvordan bedriftene vektlegger betydningen av personlige kontakter til forsikringsselskapene og forsikringsselskapenes evne til å opparbeide seg spesifikk bedriftskunnskap.

Det er flere forhold som kan vektlegges for at bedriftene skal være tilfredse med sine forsikringsselskaper. Et viktig forhold synes å være innovasjoner. I tillegg har norske forsikringsselskaper et naturlig fortrinn gjennom sin lokalisering i nærheten av bedriftenes hovedkontorer. Dersom flere norske selskaper flytter sine hovedkontorer utenlands kan dette fortrinnet reduseres.

Et annet hovedspørsmål er hvordan bedriftene vurderer de ulike kriteriene ved kredittinstitusjoner/banker og forsikringsselskaper i dag. Funnene tyder på at bedrifter som utelukkende har lån i norske kredittinstitusjoner også gjennomgående er mer tilfredse. Norske banker dekker bedriftenes forventninger, og de har stor nok kapasitet. Videre har man større tillit til at norske banker plasserer kapitalen på en lønnsom måte. I tillegg har de god kompetanse på finansiell rådgivning og mer spesifikk bransjekunnskap. Norske bedrifter som har lån i utlandet har lavere verdier på alle disse kriteriene. Videre prioriterer disse bedriftene sterkere å ha flere bankforbindelser for å oppnå bedre betingelser.

4.2 Sammenlikninger av funnene med uttalelser gitt i intervjuene

Nedenfor sammenlikner vi noen av funnene fra regresjonsmodellene med uttalelser som fremkom i de 11 dybdeintervjuene. I hovedtrekk ble det gjennomført intervjuer av store bedrifter, men noen mindre bedrifter ble også inkludert. I disse intervjuene fikk vi frem mange forhold man kan finne igjen i den kvantitative delen.

For det første viste det seg at *fleksibilitet* var en viktig variabel for bedriftene. Flere av bedriftene fremhevet at fleksibilitet ble vektlagt fremfor pris. Det blir hevdet at det er lettere å få til ting med norske og skandinaviske banker fordi de har kjennskap til bedriften (gjennom historien). Bankenes og kredittinstitusjonenes evne til å vise fleksibilitet overfor de behov norske bedrifter har er derfor et viktig konkurransefortrinn.

For det andre fremkom det som negativt at norske kredittinstitusjoner måtte danne *syndikater*. Dette kan underbygges fra intervjuene med utsagn av typen: Hovedproblemet med norske banker i dag er at de ikke er store nok. De mangler den tilstrekkelige løfteevne. På den annen side ble det fremhevet at norske banker har stor grad av bransjekunnskap (f.eks. shipping).

For det tredje var det flere av de største bedriftene som fremhevet de *gode betingelsene* i norske og nordiske banker/kredittinstitusjoner, selv om prisene på lån varierer en del i nordiske banker. Samlet sett er det ikke forskjeller mellom norske og nordiske banker. Det er uansett veldig vanskelig å sammenlikne prisene mellom ulike tilbydere. Mange forhold inngår som gjør en ren prissammenlikning innfløkt. Sammenlikner vi nordiske banker samlet mot internasjonale banker er det slik at prisene er bedre i Norden. De nordiske bankene kan ha bedre forretningsmuligheter fordi de ikke er rene investeringsbanker. Nordiske banker har f.eks. betalingsformidling (cash management) og valuta (valutainstrumenter) der de tjener bra. De kan samlet sett yte lån til en gunstig pris fordi de setter sammen produktpakker.

For det fjerde er det stor enighet om at norske banker er på høyde med utenlandske banker mht. *betalingsformidling*. De har innført gode elektroniske systemer for betalingsformidling. Norske banker har blitt flinkere de siste årene, men muligheten til å bli enda bedre er alltid til stede. Det viktige er at bankene henge med i utviklingen. En generell oppfatning blant bedriftene er at norske banker er *innovative*, spesielt innen betalingsformidling.

For det femte er det svært viktig for norske bedrifter at norske banker har gode internasjonale nettverk. Dette skyldes den åpne økonomien i Norge. Det var stor enighet om at internasjonale banker har et bedre *nettverk* og dermed lettere tilgang til kapital. Norske banker må i større grad knytte til seg strategiske alliansepartnere. Når bankene knytter til seg utenlandske banker kan det skje på forskjellige måter. Det er ikke nødvendigvis en fusjon som er det beste. Kanskje er allianser, samarbeid, partnere eller andre nettverk like hensiktsmessige. Bankene må ha et internasjonalt nettverk. Et internasjonalt nettverk av andre banker gir bedriftene: (1) færre kontaktpunkter²¹, (2) standardiserte kontrakter, (3) enklere oppfølging av bankene og (4) de får dekket flere behov.

For det sjette er bankenes *servicenivå* viktig. Bedriftene legger en rekke egenskaper inn i servicebegrepet. Service innbefatter blant annet rådgivning, personlige relasjoner,

²¹ Færre kontaktpunkter innebærer at bedriftene kan ordne avtaler i Norge som så blir gjort gjeldende i andre land gjennom den norske bankens nettverk i utlandet.

tilgjengelighet, oppfølging og responstid (gir rask tilbakemelding). Når det gjelder tilgjengelighet er det viktig at beslutningsmyndigheten i banken er lokalt plassert (fullmaktssturkturer). Dette er viktig for tillit, kunnskap og relasjonene i sin alminnelighet mellom bank og bedrift. Det at man kjenner hverandre synes å være en avgjørende faktor som kan bidra til at responsen og servicen blir bedre. Den nære kontakten med banken gjør banken i stand til å få innsikt i bedriften og derigjennom tilpasse produktene til bedriftens behov. Internasjonale banker oppfattes å ha mindre grad av nærhet til kunden.

For det syvende er forhold knyttet til valuta trukket frem. Det avgjørende er om banken har "egne bøker i valutaen". Enkelte internasjonale banker er ikke interessert i norske kroner og det medfører at de tar en høyere pris for valutatenester. Man bør ha en bank som har betydelige strømmer av norske kroner.

Til slutt påpekes det at et viktig kriterium er at banken er tro mot næringen også i økonomisk vanskelige tider. I tillegg er det å bytte bankforbindelse forbundet med "støy" og byttekostnader. Det finnes i dag en terskel for å bytte bankforbindelse, men denne terskelen er blitt lavere.

Mange av de samme forholdene ble trukket frem for forsikringsselskapene. Det som kanskje er spesielt med forsikringsbransjen er at byttekostnadene oppfattes å være større enn for banker/kredittinstitusjoner. Argumentet for dette er at det tar tid før et forsikringsselskap kjenner bedriften godt nok til å være en god samarbeidspartner. Det tar tid før forsikringsselskapet kan sette seg inn i bedriftens behov. Mange av bedriftene hevdet at norske forsikringsselskaper var fullt på høyde med sine internasjonale konkurrenter. Men dette forutsatte at forsikringsselskapene hadde gode internasjonale nettverk.

4.3 Konklusjon

En av rapportens hovedkonklusjoner er at med økende internasjonalisering øker også bruken av utenlandske finansielle foretak. Dette betyr at når bedriftene blir mer internasjonale vil de i større grad være tilbøyelige til å bruke utenlandske finansinstitusjoner. Et hovedspørsmål blir derfor hva som vil skje med norske finansinstitusjoner i en situasjon med økende internasjonalisering og globalisering. Resultatene i denne undersøkelsen kan tyde på at dette vil være en trussel mot norske finansinstitusjoners markedsandeler i forhold til utenlandske.

Et annet sentralt funn i rapporten er at norske og utenlandske finansinstitusjoner har visse konkurranseparametre å spille på. Norske finansinstitusjoner har i utgangspunktet et positivt image. Spørsmålet blir derfor hvordan man kan opprettholde dette i fremtiden. Rapporten gir noen indikasjoner på hva norske og utenlandske finansinstitusjoner kan gjøre for å opprettholde eller muligens bedre sin konkurranseposisjon.

I en internasjonal målestokk er norske finansielle foretak heller små, og de har begrenset med ressurser til å kunne følge norske bedrifters internasjonaliseringsprosess. Like fullt må man være klar over at bedrifter med stor internasjonal virksomhet stiller krav til sine finansinstitusjoner om at de skal kunne dekke deres behov for internasjonal tilstedeværelse. Her kan det være aktuelt for norske finansinstitusjoner å inngå samarbeid og allianser, både med norske og utenlandske institusjoner slik at man kan tilby bedriftene "et nettverk av samarbeidende finansinstitusjoner" som samlet sett dekker bedriftenes behov.

Over tid har norsk næringsliv blitt stadig mer internasjonalt orientert. Denne utviklingen vil fortsette i tiden fremover, og vil trolig føre til at stadig flere norske bedrifter vurderer å kjøpe finansielle tjenester fra utenlandske leverandører. Man må således forvente at norske finansinstitusjoner møter økt konkurransepress fra utenlandske aktører. Skal norske finansinstitusjoner opprettholde de markedsandeler de i dag har blant norske bedrifter, er det avgjørende at de makter å tilpasse seg en slik endret konkurransesituasjon.

Vedlegg:

1. Spørreskjema
2. Frekvensfordelinger i utvalget
3. Beskrivende statistikk
4. Gjennomsnittstall for bedrifter med og uten egne ansatte i utlandet
5. Gjennomsnittstall for store og små bedrifter
6. Gjennomsnittstall per bransje
7. Litteraturliste